

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Rotterdamse Rijkweg 174, Rotterdam-8

C. P. PLOOY - EDE

Het Hoofd van de Familie

*„Het is als de kostelijke olie op het hoofd,
nedervloeiende op de baard,
de baard van Aäron,
die nedergolft op de zoom van zijn klederen.
Het is als de dauw van de Hermon,
die nederdaalt op de bergen van Sion.
Want daar gebiedt de HERE zijn zegen,
leven tot in eeuwigheid.”*

Ps. 133 : 2 en 3

David maakt er toch geen goedkoop, romantisch plaatje van: wat mooi en lief als broeders zo samen wonen, geen wanklank wordt gehoord, ze vliegen elkaar nooit in de haren, ze zijn het altijd roerend met elkaar eens...

David weet beter.

Daarvoor heeft hij te lang bij vader thuis in Bethlehem tussen zijn broers geleefd.

En wat heeft hij in zijn eigen gezin niet meegemaakt en doorgeemaakt aan spanningen en twisten! Hij heeft er verdriet genoeg van gehad.

Neen, David weet te goed, dat onze naturen zó kunnen botsen en dat we zó onverdraagzaam kunnen zijn, dat we als broeders van hetzelfde huis niet in staat zijn de boel bij elkaar te houden.

We kunnen dan nog wel „in vredesnaam” náást elkaar leven, maar niet meer in vrede met elkaar samen wonen.

Voor dat laatste, — in vrede samen wonen —, is iets nodig, dat wij allemaal missen. En dát alleen houdt ons bij elkaar.

Wij kunnen het niet opbrengen, het moet tot ons neerdalen.

En daar hebt u het kernwoord van de psalm: *neerdalen*.

Het komt in de Hebreeëntekst 3 x voor.

De baard van Aäron daalt neer tot op de (boven)zoom van zijn kleet.

De zalfolie daalt neer langs de baard van Aäron.

En de dauw van de Hermon daalt neer op de bergen van Sion.

In al die beelden is dit dus het punt van overeenkomst en vergelijking: dat neerdalen en afvloeien van bóven.

Het broederlijk samenwonen is alleen te verwezenlijken, als Gods genade en zegen op ons neerdaalt van boven.

Dat „van boven neerdalen” ziet David in twee beelden voor zich: de zalfolie die van het *hoofd* van Aäron neerdaalt, en de dauw die van de *top* van de Hermon neerdaalt.

Het lager-liggende en om-liggende wordt er door gezegend.

Aärons baard en kleet wordt van de zalfolie doortrokken en doorgeurd. En het veel lagere bergland van Sion wordt door de dauw vruchtbaar gemaakt. De top van de Hermon reikt tot in de wolken en is met sneeuw bedekt. Reizigers in Palestina hebben het merkwaardige verschijnsel opgemerkt en beschreven, dat overdag door de hitte wolken waterdamp gevormd worden uit de sneeuw boven op de Hermon, die dan tegen

de avond met een koude luchtstroom worden meegevoerd naar lager gelegen streken en daar als avonddauw neerslaat.

Als het waar is dat „Sion” afgeleid is van een woord, dat iets met „droogte” te maken heeft, dan wordt nog duidelijker welk een rijke zegen van bóven neerdaalde op het laaggebergte van Sion.

Zouden wij zowel bij die neerdalende zalfolie van Aäron, als ook bij de neerdalende dauw van de Hermon, niet mogen denken aan de zegeningen van de Geest van Christus, ons Hoofd in de hemel? Dan heffen we onze harten omhoog, — nog hoger dan naar het hoofd van Aäron en nog hoger dan de top van de Hermon, die in de wolken steekt.

Hoger dan de wolken is onze Hoofd in de hemel.

Vandaar doet Hij zijn Geest neerdalen, als de zalfolie die onze kracht vernieuwt en als de dauw, die ons in onze dorheid verkwikt en vruchtbaar maakt „van boven”.

De eenheid van de Familie is niet te realiseren zonder het Hoofd van de Familie. En het Hoofd van de Familie zetelt niet in Rome of in Den Haag, niet in Lunteren of in Spakenburg, — maar in de hemel.

Wij houden de zaak niet bij elkaar.

De erfgenamen van de Reformatie hebben geen kans gezien het patrimonium sámen te bewaren en sámen uit te bouwen.

Ieder toog heen met zijn eigen erf-deel, dat hij sektarisch tot een-en-al ging verklaren. En wie vroeg naar het Hoofd van de familie? Bij gelegenheden verklaren we ook wederzijds zeer plechtig, dat we toch familie van elkaar zijn en spreken we elkaar als broeders aan, — maar hoe groot zou het verdriet niet zijn van het Hoofd van de familie, dat wij niet als broeders „ook samen wonen”?

Brengen we het niet op?

Neen, dat weet ons Hoofd daar boven ook wel, maar daarom doet Hij juist zo rijk zijn hemelse ga-

ven op ons neerdalen.

Zouden we niet daarom kerkelijk zo dor en mat zijn omdat we te weinig bidden om en verwachten van en ons open stellen voor die neerdalende gaven van de Geest?

En dan nog iets.

Die broers in zo’n oosterse familie zaten bepaald niet met de armen over elkaar de erfenis te bewaken, maar ze deden er wat mee. Het was meestal geen zak met geld of een bedrag op de bank, — maar een akker of een kudde, en daar moet je hard aan werken samen.

Het samen wonen als broeders is alleen mogelijk als we ook samen werken. De erfenis niet alleen maar angstvallig bewaken in een kluis of in een zweetdoek, maar er mee werken, produktief maken, en velen rijk maken met de oude en nieuwe schatten die ons in beheer gegeven zijn.

In gezámenlijk beheer!

Het Hoofd van de Familie en de Vader in de hemel zullen ons eenmaal vragen, wat we samen met de erfenis hebben gedaan.

IN DIT NUMMER

Pagina 329

ds C. P. Plooy,
Het Hoofd van de Familie

Pagina 330

Prof. C. Veenhof,
Over het samenleven der kerken (2)

Pagina 331

ds H. J. van der Kwast,
Voorwaarts gericht

Pagina 332

D. W. L. Milo,
Een goed woord voor de Amerikanen
Prof. C. Veenhof,
De profeet Jona (slot)

Pagina 333

ds H. Amelink,
Te berde

Pagina 334

W. F. Coumou,
„Ik wil God in het Gelaat zien” (slot)
drs H. E. S. Woldring,
Profiel van een politicus
Bas de Gaay Fortman

Pagina 335

M. de Klijn,
„Kankerpaviljoen” van
Alexander Solzjenitsyn (1)

C. VEENHOF — KAMPEN

Over het samenleven van kerken

(2)

Voor ik het „Ingezonden” van drs Buwalda ga beantwoorden wil ik er iets van vertellen hoe ik er voor vijf en dertig jaren toe gekomen ben over de gemeenschapsoefening tussen kerken onderling zo te schrijven als ik het sindsdien onveranderd heb gedaan.

Vooraf door wat ik van de generale synode van 1936 zag en hoorde was ik tot de vaste overtuiging gekomen dat de Gereformeerde Kerken meer en meer in de greep van een synodale hiërarchie waren gekomen. Deze synode besloot namelijk **eigenmachtig** — d.w.z. zonder daar door haar lastgeefsters, de kerken, toe gemachtigd te zijn — dat wat zij „meningsverschillen” noemde te gaan behandelen. Die hiërarchie drong vooral de kerken binnen ten gevolge van de „leiding” die professoren aan de synoden gaven.¹⁾ Er was nog wel tegenspel in de kerken. Maar dat negerden deze en volgende synoden. En de massa der kerken volgden, tengevolge van onverschilligheid, volgzzaamheid of serviliteit, wat de synoden deden en spraken.

Ik vroeg mij toen af hoe men in een vroegere periode van de geschiedenis der Geref. Kerken over het samenleven der kerken gedacht en in praktijk gebracht had. Mij stond wel min of meer vaag voor de geest dat men vóór en in de doleantie in deze totaal wat anders leerde en deed. Maar ik had wat toen geschreven werd nooit zelfstandig bestudeerd. En daarom begon ik met de werken van Rutgers en Kuyper na te gaan op dit punt. Ik doorkroop veel jaargangen van De Heraut en wat ik verder maar te pakken kon krijgen.

Wat ik zo leerde kennen was voor mij voluit een openbaring! Ik kwam daardoor in aanraking met een totaal ander kerkelijk „klimaat” dan waarin we destijds leefden. Het sprak van zelf dat ik wat ik vond ook publiceerde. Ik schreef lange reeksen artikelen daarover in De Reformatie. De reactie daarop was enerzijds uiterst positief en anderzijds uiterst negatief! Prof. Greijdanus kende uiteraard Rutgers' werken op zijn duimpje, maar dat Kuyper zo helder en zo goed over classes en synoden had geschreven wist hij niet. Hij was er enthousiast over. En Schilder

¹⁾ Een typerend voorbeeld van de — fatale — invloed van de „leiders” beleefde men in Assen. Ik vroeg indertijd eens aan prof. Ridderbos hoe het toch mogelijk was geweest dat de synode van Assen zelf dr Geelkerken schorste, wat toch in strijd was met wat in de Geref. Kerken steeds was geleerd. Prof. R. zei toen: Tja, ik dacht ook dat een synode dat niet mocht doen, maar H. H. Kuyper zei dat een synode dat wel mocht doen. En toen heb ik gezegd: „Op jouw gezag dan!” — Zo wordt soms kerkgeschiedenis gemaakt.

Kerkelijk Leven

evenzo. Maar prof. H. H. Kuyper niet! Hij schold lieden zoals ik voor „baardeloze knapen”; voor mensen die het werk van „grote theologen” als Kuyper en Bavinck niet kenden; voor onrustverwekkers die de toestand in de kerken nog „erger” maakten dan die „voor Assen” was en die waarheden welke zelfs door „ernstige heidenen” werden verdedigd, loochenden. Ik kreeg nog een extra pak slaag. H. H. Kuyper beschuldigde mij namelijk publiek van citatenspel!

Ik heb toen een onderhoud met deze professor aangevraagd. Daarin verklaarde ik openlijk te zullen herroepen als hij mij kon aantonen dat ik met citaten „gespeeld” had. Maar hij kon dat niet. Het gesprek eindigde in het woedend uitgesproken, vernietigende vonnis dat Schilder Hitler en ik Goering was. Vermoedelijk bedoelde hij Goebels, maar hij zei: Goering. Prof. Kuyper verzekerde mij dat hij het in kerkrechtelijk opzicht met zijn vader niet eens was. Zijn brochure over de verkiezing tot het ambt had hij zelfs geschreven om de ideeën van zijn vader in deze te bestrijden.

Na de publikaties in De Reformatie schreef ik in den brede over deze kwestie in „In den Chaos”, in „Eén herder één kudde”, in „Om de Unica Catholica” en in tal van artikelen in „De Reformatie”, „Dienst”, „Opbouw”. Nog twee opmerkingen moge ik maken.

Vooreerst deze dat wat ik zo schreef alles behalve origineel was. Het was alles overgenomen van — ik noem ze naar ancientiteit — Calvin, Rutgers, Kuyper, Greijdanus. Later ook van Schilder en Deddens.

De tweede opmerking is dat ik **thetisch** zal schrijven, samenvattende wat ik over de kwestie die tussen Buwalda en mij in geding is, in de loop der jaren heb geschreven. Ik zal polemiek waarin men zich gemakkelijk tegen elkaar afzet vermijden. En ik zal om der wille van de duidelijkheid wat ik zeggen wil, neerschrijven in korte paragraafjes. Ik hoop namelijk dat velen zullen lezen wat ik ga schrijven. Er is nog heel veel onkunde en misverstand omtrent het samenleven der kerken.

1. De kerk van onze Heer Jezus Christus is in eerster instantie de vergadering van **alle** ware gelovigen, verspreid en verstrooid over de gehele aarde. Alle gelovigen vormen een éénheid. Want ze hebben één Heer, één geloof, één doop, één God en Vader die is boven allen en door allen en in allen. Het spreekt van zelf dat de éénheid-in-Christus die er tussen hen bestaat wáár dat moge-

lijk is en zó veel als dat mogelijk is en op alle manieren waarop dat mogelijk is moet worden beleefd.

2. Volgens de Schrift is ook iedere plaatselijke kerk, voluit kerk, lichaam van Christus. Zij „bezit” alles wat de kerk tot kerk maakt. Uit wat onder één is genoemd vloeit ook weer als vanzelf voort dat deze plaatselijke kerken — ook wel particuliere kerken genoemd — wáár dat kan en zovél als dat mogelijk is met elkaar gemeenschap moeten oefenen. Speciaal ten opzichte van taken die zij niet alleen kunnen uitvoeren b.v. zending, de opleiding tot de dienst des Woords, verzorging van emeriti-predikanten enz. En voorts dienen zij elkaar met hulp en raad bij te staan wáár dat nodig en mogelijk is.

3. Volgens de Schrift wordt de gemeente geleid, bestuurd, geregeerd — „gediend” door ambtsdragers: herders — en leraars, ouderlingen, diakenen. Deze ambtsdragers zijn uitsluitend en alleen ambtsdragers van een **plaatselijke** kerk. Ambtsdragers die over meer dan één gemeente „opzicht en tucht” uitoefenen kent de Schrift niet. Laat staan een ambtsdrager die over de „wereldkerk” zou „regeren”.

4. De plaatselijke kerken oefenen vooral gemeenschap met elkaar door middel van een vergadering van **afgevaardigden** van die kerken. Dat kunnen vergaderingen zijn van afgevaardigden van kerken uit een **streek**, uit een **provincie** (of een deel daarvan of een combinatie ervan) of uit één **land**. Deze vergaderingen worden resp. **classis**, **particuliere synode**, **generale synode** genoemd. De namen zijn uiteraard van minder betekenis. In de franse kerken heetten de classes b.v. colloques, samensprekingen.

5. Deze vergaderingen van afgevaardigden van kerken worden „**meerdere**” vergaderingen genoemd. Dat geschiedt uitsluitend en alléén omdat daarin afgevaardigden van **meer dan één kerk** aanwezig zijn. Deze vergaderingen zijn beslist geen „**hogere**” vergaderingen. Want ze staan niet **boven** de kerken maar **daaronder**!

6. Een plaatselijke kerk heeft **geen enkele** macht over een zusterkerk. Ook een groep van kerken heeft geen enkele macht over een plaatselijke kerk. Prof. Greijdanus heeft deze stand van zaken eens zó duidelijk gemaakt: Eén kerk heeft **0** macht over een andere kerk. Dan hebben vijftig kerken 50×0 dat is ook **0** macht over een andere.

7. De genoemde meerdere vergaderingen zijn, zoals gezegd, vergaderingen van **afgevaardigden** van kerken. De kerken zijn de lastgevers van die afgevaardigden, die afgevaardigden zijn de **lasthebbers**. De kerken zijn de **zenders**, de leden van de meerdere vergaderingen zijn de **gezanten**. De kerken zijn de „**heren**”, de afgevaardigden zijn de „**knechten**”. Deze afgevaardigden zijn in de kerken die ze afvaardigen meestal wel ambtsdragers. Maar in die meerdere vergaderingen zitten ze niet **ALS** ambtsdragers maar alleen **ALS** afgevaardigden „gezanten” van de kerken die ze zonden. Ze hebben als lid van die vergaderingen geen „ambtelijke macht”. Daarom kunnen ook niet-ambtsdragers lid van een meer-

dere vergadering zijn. Die zijn dat dan ook wel geweest.

8. In zichzelf heeft zo'n meerdere vergadering „geen zier macht”. Ze hebben geen andere „macht” dan die welke de daarin door haar afgevaardigden vertegenwoordigde kerken haar willen geven. De „macht” die deze meerdere vergaderingen bezitten is daarom geen **oorspronkelijke, eigen, zelfstandige** macht zoals een kerkeraad die bezit, maar niet anders dan een **begrensde, afgeleide, gedelegeerde, opgedragen „macht”**. Er ontstaat in de meerdere vergaderingen dus geen nieuw soort bestuursmacht. Van „bestuur” over kerken is alléén sprake bij de kerkeraden. Meerdere vergaderingen mogen daarom nooit gebiedende voorschriften, lasten of bevelen opleggen, maar alleen werken door **onderling overleg**; niet door **overstemmen** maar door te streven naar **overéénstemming**.

9. Door en in deze meerdere vergaderingen van afgevaardigden van kerken tot stand gekomen gemeenschapsoefening van kerken komt geen nieuwe kerkvorm tot stand. Niet in ideële, niet in representatieve, niet in organisatorische, niet in virtuele zin. Deze meerdere vergaderingen mogen in geen enkel opzicht de zelfstandigheid of vrijheid der kerken aantasten. Integendeel, ze moeten dienen om die vrijheid en zelfstandigheid der kerken te bewaren, te bevorderen en in de goede richting te sturen! Geen enkele nieuwe bestuursmacht mag aan deze vergaderingen worden toegekend. Het bestuur over de kerken blijft uitsluitend en alleen in handen van de kerkeraden der afzonderlijke gemeenten.

10. Het deelnemen aan deze gemeenschapsoefening der kerken geschiedt op basis der **vrijwilligheid**. De afzonderlijke kerken kunnen krachtens eigen wil en besluit daartoe toetreden maar ook daaruit uittreden. Geen kerk kan tot deze gemeenschapsoefening worden gedwongen. Als een kerk die gemeenschapsoefening met zusterkerken staakt houdt ze daardoor niet automatisch op zusterkerken te zijn! Dat geschiedt alleen als ze de kenmerken van een ware kerk verliest! De in een meerdere vergadering samenkommende kerken vormen nl. geen federatie met een permanente „raad” of zo iets, maar niet meer dan een verbond van kerken zonder enig gemeenschappelijk bestuur. Als de meerdere vergaderingen zijn gesloten bestaan er niets anders dan de afzonderlijke, vrije en zelfstandige kerken.

11. Er bestaat tussen de verschillende kerkelijke vergaderingen een rangorde. Een kerkeraad staat daarin beslist bovenaan. Die bezit, zoals eerder reeds werd gezegd, als enige kerkelijke vergadering oorspronkelijke, eigen, zelfstandige macht. Hij bezit de hoogste „macht”. Van de kerkeraad daalt de „macht” af naar de classes. En onder aan de rij staan de synoden. Al heet ook een generale synode **meeste** vergadering!

Voordat prof. H. H. Kuyper er toe overging de hiërarchie in de kerk in te voeren en te verdedigen schreef hij o.a. „Er is boven deze kerkeraad in de kerk geen enkele hogere macht dan van Christus alleen. De classis en de synode staan, om het met Voetius eens zeer scherp uit te drukken niet

boven de kerkeraad, maar **beneden** hem. Het is niet een **opklimmende** macht, zodat de kerkeraad de minste macht heeft, de classis en de provinciale een hogere macht en de Generale Synode de hoogste macht. Maar juist omgekeerd een **afdalende** reeks: de hoogste macht berust bij de kerkeraad daalt die macht af op de classis, de provinciale en de generale synode."

12. In meerdere vergaderingen mogen nooit onderwerpen behandeld worden die in de kerkeraad behandeld kunnen worden — ook al zou een kerkeraad dat verzoeken! Aan de orde mogen alleen die onderwerpen komen die de **gemeenschappelijke** stichting en opbouw van alle kerken betreffen, of betrekking hebben op **gemeenschappelijke** noden of behoeften. Ook mogen ze zich bezig houden met geschillen die in kleinere kring niet konden worden opgelost. Maar ook dit mogen ze alleen doen als deze door een kerk op het agenda van een meerdere vergadering worden geplaatst. Een meerdere vergadering mag **geen enkel onderwerp** behandelen dat niet door een plaatselijke kerk haar ter behandeling werd gegeven.

H. J. v. d. KWAAT - AMSTELVEEN

Voorwaarts gericht

In de kring van redactie en medewerkers van ons blad wordt regelmatig gesproken over de wijze waarop ons orgaan het best dienstbaar kan zijn aan het van de oprichting aan gestelde doel: de Opbouw van het Gereformeerde leven.

De ontwikkeling van het kerkelijk leven heeft met zich mee gebracht dat het merendeel van de lezers behoort tot die vrijgemaakte kerken, die na de beslissingen van de synoden van Amersfoort en Hoogeveen buiten het landelijk kerkverband zijn geraakt en in de beknutting van de kerkelijke gemeenschap die hieruit voortgevloeid is, in ons blad een samenbindend element vinden.

Bij alle erkentelijkheid en dankbaarheid voor het meeleven van de lezers buiten genoemde kerken, zal in het redactioneel beleid voorop hebben te staan een begeleiding van het kerkelijk en christelijk leven van genoemde kerken, te meer nu in de verstrooiing waarin zij zijn geraakt zich een vereenzaming doet gevoelen.

Wanneer bij herhaling de wens wordt uitgesproken dat in voorlichting en informatie het oog wat meer gericht wordt op de toekomst, is ons dit uit het hart gegrepen.

Wanneer ik deze zaak in de rubriek kerkelijk leven ter sprake breng, denk ik daarbij allereerst aan de jeugd die onder ons opgroeit.

Onze jongens en meisjes moeten in een tijd vol geestelijke crisis en verwarring, onder voortdurende beïnvloeding van de geest van onze tijd via scholen, pers en niet te vergeten, de t.v. hun weg zoeken als kinderen van het Verbond in de keus voor hun God en voor het volk van God.

Nu is het slechts mogelijk de blik

voorwaarts te richten, wanneer er een zekere **overeenstemming** is over de **richting** waarin wij gaan. Na al de verwickelingen in het kerkelijk leven die we hebben meegemaakt is het niet verwonderlijk dat die overeenstemming te wensen overlaat.

Het lijkt mij niet mogelijk over een beleid voor morgen na te denken zonder het verleden in rekening te brengen.

Onze gemeenten zijn niet zo maar in de geschiedenis neergeploft en daarom moeten we voorzichtig zijn met vergelijkingen met de eerste christen-gemeenten, die maar weinig kerkelijke organisatie kenden in hun verstrooiing. Het mag even aantrekkelijk lijken om zo vrij in de wei te dartelen, maar we moeten van de nood geen deugd maken en trachten lering op te doen uit de ervaringen in het jongste verleden, ook uit de fouten die we zelf gemaakt hebben.

Elke week kunnen we lezen dat ons blad bedoelt de **opbouw van het gereformeerde leven** en daarmee is het punt van vertrek duidelijk aangegeven. Er zijn ons wel eens verwijten gemaakt dat wij ons meer aan afbraak dan aan opbouw van dit leven schuldig maakten en daarom is het een eerste taak van ons blad om aan te tonen dat beschuldigingen van dergelijke aard ten onrechte zijn geschied.

Daarmee is niet gezegd dat we in deze nooit gestruikeld zijn, maar een mens kan fouten **maken** zonder fout te **zijn**.

Wanneer we dus naar de toekomst willen zien, zullen we dit moeten doen als kerken die elkaar op genoemd punt: het gereformeerde leven **trouw** hebben beloofd.

Er is geen lang betoog nodig om aan te geven waar het voor het kerkelijk leven op aan komt, wanneer we ook in de toekomst willen blijven die we zijn.

Onder een gereformeerde kerk verstaan we nog altijd een kerk die de **Schriften van het Oude en Nieuwe Testament** houdt voor het enige Woord van God en de volkomen leer der zaligheid en die de op die Schriften gegronde **belijdenis** in de drie formulieren van enigheid aanvaardt en handhaaft.

Er zou hieraan nog heel wat zijn toe te voegen, met name over het verschil tussen een handhaven van het belijden naar zijn aard en een verstand confessionalisme, maar voor het moment wil ik hiermee volstaan omdat in de onderlinge verhoudingen dit niet het hete hangijzer is.

Zoeken we voor onze kerken een opbouw in gereformeerde zin, dan heeft dit ook consequenties voor **kerkregering** en **kerkverband**.

Willen we meer aandacht voor de toekomst dan zal er op dit punt klaarheid moeten komen.

Wat de **kerkregering** betreft zie ik weinig moeiten; in alle gemeenten tref je ambtsdragers aan die samen de kerkeraad vormen. Het is anders wanneer we spreken over het **kerkverband**, want er zijn binnen onze kerken zeer te begrijpen aarzelingen op dit punt.

Wanneer kerken binnen vijf en twintig jaar tijds twee maal onder het juk van hiërarchie van synodale vergaderingen zijn doorgegaan met al de ellende van dien is het niet zo vreemd dat de schrik voor synodes diep in de botten zit.

Er zijn onder ons predikanten, vergrijsd in de dienst aan het

evangelie, trouw aan de confessie, en toch twee maal in hun leven geschorst of weggeorganiseerd.

Het ligt voor de hand dat na dergelijke, diep in het kerkelijk leven en in mensenlevens ingrijpende ervaringen de gedachte opkomt: **dit nooit meer** en daarom een radicale ingreep in de regels voor het kerkverband.

Wanneer er dan ook onder ons verschil van inzicht bestaat over de realisering van het kerkelijk samenleven, zou ik allen die ons dit kwalijk nemen willen vragen: „Is er geen reden?”

Daarbij wil ik nog twee dingen opmerken; in de eerste plaats dat er **van meet aan** binnen de vrijgemaakte kerken **verschillende opvattingen** waren over de verhouding: plaatselijke kerk—meerdere vergaderingen en vervolgens dat men hier niet moet **overdrijven** en doen alsof opvattingen als zouden meerdere vergaderingen slechts organisatorische staketsels zijn die het werk van de Heilige Geest in de weg staan, onder ons gemeen-goed zijn, want dit is eenvoudig niet zo.

Waren de buiten algemeen synodaal verband geraakte kerken aanstonds overgegaan tot opbouw van een complete kerkelijke organisatie en een eigen theologische hogeschool dan zou dit een **consolidatie** van de geslagen breuk hebben bevorderd.

Daarom is er niet aanstonds aangedrongen op organisatie; het zou immers kunnen zijn dat wanneer de kruitdamp was opgetrokken en de verliezen waren geteld een diep verdriet bij de puinhopen tot enige bezinning bij de broeders en zusters van weleer zou kunnen leiden.

Bovendien was in de eerste tijd het gevoelen welhaast algemeen dat er een **interim-situatie** was ontstaan en de in verstrooiing geraakte kerken zich op één of andere wijze zouden moeten inpassen in wat ik nu maar de gereformeerde gezindte noem, omdat er in ons land wel behoefte is aan **herstel** van kerkelijke gemeenschap maar **allerm minst** aan nog eens een gereformeerde kerk.

Intussen zijn wij gereformeerd genoeg om te weten dat we van de nood van de verstrooiing geen deugd moeten maken en dat de eenheid die behouden werd ook vorm moet krijgen in een kerkelijk samenleven naar de **beginsele** van de Dordtse K.O.

Er zijn nu vijf à zes jaar verlopen en op het a.s. convent in Spakenburg komt de zaak opnieuw aan de orde.

In discussie is niet de vraag of we elkaar nodig hebben, want dit staat voor allen vast en een beroep op de broederschap, wanneer er financiële nood is of er gezamenlijk een hulpactie op touw wordt gezet vindt onder ons breed gehoor.

We hebben elkaar echter niet alleen nodig wanneer er financiële moeiten zijn of om samen bepaalde zaken ter hand te nemen.

De eenheid van ons geloof in Christus naar ons belijden moet ook vorm krijgen in het kerkelijk samenleven, waarin we elkaar aanvaarden, elkaar bijstaan en ook op elkaar toezien.

Wanneer ik aldus het pleit voer voor een duidelijke ordening van het kerkelijk samenleven overeenkomstig ons belijden is dit **niet** een zoeken van **organisatie** om de **organisatie**.

Wellicht denkt iemand: geldt dan het argument niet meer dat we in een interim-situatie leven en gaan

we nu toch een eigen bolwerk oprichten?

Neen, we zullen m.i. moeten blijven streven naar een **invoegen in een breder samengaan**, zo mogelijk van allen die bij Gods Woord naar het gereformeerd belijden willen leven.

Laat daarom nergens de indruk postvatten dat een aanvaarden van de regels voor kerkelijk samenleven inhoudt dat wij menen in kleine, knusse kerkjes van gelijkgezinden het ideaal zo ongeveer bereikt te hebben om in dit isolement te volharden.

Maar het feit doet zich voor dat juist uit die gereformeerde gezindte aan ons wordt gevraagd: **Hoe staat het bij u met het kerkverband**.

We hebben in het Nederlands Dagblad nog altijd een slechte pers, die eventuele onregelmatigheden in onze kerken prompt signaleert.

Dat het geen organisatie om de organisatie wordt kan daaruit blijken dat er nog al wat zaken zijn, die **nodig kerkelijk geregeld** moeten worden.

Allereerst noem ik de **opleiding en begeleiding** van de a.s. predikanten, een zaak waarover veel is gepraat, terwijl er weinig van de grond gekomen is, met alle lof voor de mannen-broeders die met deze begeleiding bezig zijn en zich maar moeten redden.

Het moet voor allen een blijde zaak zijn — haast schreef ik een beschamende zaak — dat er in onze kleine kerken-groep meer dan **dertig** studenten in de theologie zijn.

Het wordt de hoogste tijd dat er een **kerkelijke** regeling komt voor opleiding, begeleiding, examina enz.

Voor de kerken en de a.s. dienaars van het Woord moet duidelijk zijn welke **perspectieven** er liggen; daarbij zullen we **zuinig** moeten zijn op de gaven die er onder ons zijn en er een goed gebruik van moeten maken opdat er niet meer verliezen geleden worden.

Van het vele dat in dit verband te noemen is wijs ik nu alleen nog op de zaken van de **liturgie** in de erediensten, psalmberijming, gezangen en formulieren, want er moet geen situatie ontstaan waarin ieder doet wat goed is in zijn ogen en elke dominee zijn eigen liturgie heeft.

Er zal bij verscheidenheid een eenheid moeten zijn.

Zo hoop ik dat we weer iets gaan zien en beleven van de zegen van het kerkverband in een samenbinding, die verstrooiing en vereenzaming tegengaat.

Laten we er goed van doordrongen zijn, we hebben elkaar nodig en **kunnen niemand missen**. Als we even overwegen dat onze kerken met nauwelijks dertigduizend zielen de zorg hebben voor het werk van **zes** zendelingen; dat één van de kerken, Rijswijk, per jaar bijna f 100.000,— nodig heeft voor evangelisatie en hulp in Spanje; dat er **vijftien** emeritus predikanten en **zeven** predikantsweduwen op de S.E.V. zijn aangewezen en dat er nog veel meer is, zal duidelijk zijn dat we alles moeten doen om verdere verstrooiing te voorkomen.

Mocht iemand opmerken dat genoemde hulp niet via kerkelijke vergaderingen tot stand komt, dan weet ik dat zeer wel, maar de gaven voor dit alles moeten worden opgebracht door die kerken, die elkaar trouw hebben beloofd en zich zonder reserves beijveren voor het bouwen en be-waren.

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

Een goed woord voor de Amerikanen

U had gedacht, dat we vandaag verder gingen met de gezangenmelodieën? Mis. Vandaag even een tussengerecht. Niet alleen omdat verandering van spijs doet eten. Niet alleen omdat de artikelen over onze enige gezangen (nou, zó enig zijn ze nu ook weer niet) vermoedelijk meer van uw geduld en interesse vergen, dan u zich had voorgesteld. Maar ook omdat de jongste gebeurtenissen in het Nabije Oosten de aandacht vestigden op Amerika. Toen Rusland de nazaten van Ismaël assisteerde was het Amerika, dat het land van Abraham, Izaäk en Jacob te hulp snelde.

En op dat ogenblik kreeg ik een brief: uit Surrey B.C. Canada. Van een broeder in Christus, die mijn naam op oudtestamentische wijze spelde en me dus niets te kort deed. Maar die uw aandacht vraagt voor onderstaand woord. Een woord, voor radio Toronto gesproken door een Canadees, enkele maanden geleden. Een goed woord voor de Amerikanen. Hier volgt het.

—o—

„Deze Canadees (Gordon Sinclair) is van mening dat het tijd wordt iets goeds te zeggen van de Amerikanen: het meest edelmoedige en misschien het minst gewaardeerde volk ter aarde.

Sinds ik, zestig jaar geleden, begon kranten te lezen, vernam ik van overstromingen van de Gele Rivier en de Yangtse. Wie gingen er op af, met mensen en geld? Dat waren de Amerikanen.

Ze hebben geholpen overstromingen van de Nijl, de Amazona, de Ganges en de Niger te beteugelen.

Vandaag staat het rijke gebied van de Mississippi onder water, en geen enkel land zond een dollar om te helpen.

Duitsland, Japan en in mindere mate Engeland en Italië zijn uit het oorlogspuin getild door de Amerikanen, die er biljoenen dollars in goten en nog eens biljoenen dollars schuld kwijtscholden.

Geen van die landen betaalt vandaag zelfs maar de rente van zijn schulden aan de Verenigde Staten.

Toen de franc gevaar liep van in te storten, in 1956, waren het de Amerikanen die de franc steunden; hun beloning was dat ze beschuldigd werden van deviezenzwendel, tot op de straten van Parijs. Ik was daar toen — ik heb het gezien.

Als vergelegen landen getroffen worden door aardbevingen, dan sturen de Verenigde Staten direct hulp. Managua, Nicaragua, is een van de laatste voorbeelden. Tot nu toe zijn dit jaar 59 Amerikaanse gemeenten getroffen door een tornado. Niemand stak een vinger uit.

Het Marshal-plan, de politiek van Truman, ze hebben biljoenen en biljoenen dollars in ontredderde landen gepompt. Vandaag schrijven de kranten in diezelfde landen over de decadente, oorlogszuchtige Amerikanen.

Spreek over de Japanse technocratie en je krijgt radio's. Spreek over de Duitse technocratie en je krijgt auto's. Maar spreek over Amerikaanse technocratie en je treft mensen op de maan, niet eens maar verscheidene keren... en ze komen nog veilig terug ook!

Spreek over schandalen — en de Amerikanen zetten ze zó in de etalage, iedereen mag ze zien.

Zelfs hun oplichters worden niet vervolgd en opgejaagd. Ze lopen hier op onze straten en de meesten van hen — hoewel ze de Canadese wetten overtreden — krijgen Amerikaanse dollars van Pa en Ma thuis, om hier uit te geven. Als Amerika zijn verplichtingen eens zou willen verzaken — wie zou het kwalijk nemen als ze zeiden: „loop naar de

C. VEENHOF — KAMPEN

De profeet Jona

V. Epiloog (slot)

Maar terwijl aan Christus een veel groter wonder geschiedt dan aan Jona zullen de Joden Jezus Christus en zijn boodschap niet geloven. En daarom zullen de mannen van Ninevé op de dag van het eindoordeel „zich verheffen” en de Joden die Christus verwierpen veroordelen. Scherp zal in dat oordeel de houding van de Ninevieten ten opzichte van Jona afsteken tegen de houding van de Joden tegenover Jezus. Want de Ninevieten hebben naar de prediking van Jona gehoord en zich op die prediking bekeerd. Maar de Joden hebben Christus en zijn Evangelie verworpen. En Jezus Christus was oneindig veel meer dan Jona. Zo sprak Christus over Jona. En

hij laat nóg eens zien — en wie weet het beter dan Hij? — dat het in de geschiedenis van Jona's optreden tegenover Ninevé vooral hierom gaat dat wij goed zullen weten dat de farizeese, wettische, harde, quasi-orthodoxe kerk en kerkmensen veel meer van God en zijn Christus zijn vervreemd en veel vijandiger tegenover hen staan dan volbloed heidenen.

5. De geschiedenis van Jona eindigt abrupt. Jona verdwijnt uit de geschiedenis na zijn laatste opstandige woord tegen God. We begeren hem ook niet terug. Andere profeten leven voort door de profetieën die ze in de Naam des HEEREN verkondigden. En die profetieën zijn naar haar kern steeds Evangelie. Van Jona is geen dergelijke profetie bewaard. Het boek Jona gaat over Jona maar

is niet van Jona.

Daarin wordt boven alles en onlangs Jona, ja in scherp contrast met hem, getekend Gods oneindige ontferming. Die wordt daarin zelfs groter en heerlijker getekend dan overall elders in het Oude Testament. Want ze wordt ons daarin getoond als een barmhartigheid die uitgaat naar heidenen, heidenen van de ergste soort. Maar daartegenover, ja zelfs in fel contrast daarmee, wordt Jona geschilderd die, hoewel hij een lid is van het heilige volk van God en een profeet des HEEREN en daarbij diep overtuigd een trouw dienaar van Jahweh te zijn, in heel zijn gedrag ver beneden dat van de heidenen blijft en in de dienst des HEEREN volkomen faalt.

En in Jona wordt ons getekend het volk Gods dat in eigengerechtigheid, hoogmoed, hardheid zich tegen God keert — en dat nota bene in de overtuiging God van ganser harte te dienen en zijn eer boven alles te zoeken! — omdat het van geen genade weet en niet uit genade wil leven en daarom geen ootmoed kent die een wezenlijk element is in de dienst van God.

In Jona zien we de volledige tegenstelling van wat een andere

profeet — Zacharia — later ontrent het ware volk Gods zou profeteren. Dit namelijk: „In die dagen zullen tien mannen uit volken van allerlei taal vastgrijpen, ja vastgrijpen de slip van een Judeese man, en zeggen: wij willen met u gaan, want wij hebben gehoord dat God met u is” (8 : 23).

Literatuur

Dr J. Ridderbos, *De kleine Profeten*, II, in *Korte Verklaring der Heilige Schrift met Nieuwe Vertaling*.

Dr J. Ridderbos, *Het Godswoord der profeten. Eerste deel Van Elia tot Micha*.

J. van Andel, *Jona* in: *Bloemlezing uit de Avondster*, blz. 92-111. Deze studie is zeer belangrijk. In het register van dit boek werd vergeten het hoofdstuk over Jona aan te geven! Dit opstel werd herdrukt in *Opbouw*, 8ste jaarg., no. 34, 35, 39, 40; 3, 11 dec. 1964, 15e 22 jan. 1965 onder de titel „De enge man in de enge kluis”.

Ds J. Overduin, *Het Avontuur van een Deserteur*.

drommel met de rest van de wereld! Laat een ander nu eens de Israëlsche obligaties kopen! Laat een ander nu eens vreemde stuwdammen bouwen of herstellen, of buitenlandse gebouwen ontwerpen, die bij aardbevingen niet in elkaar vallen!"

Ik kan u 5000 gevallen noemen, waarbij de Amerikanen vreemde volken in nood te hulp renden.

Kunt u me maar één geval noemen, waar iemand de Amerikanen te hulp kwam?

Ik geloof niet eens dat er enige hulp van buiten kwam, tijdens de aardbeving van San Francisco.

Onze burens hebben er alleen voor gestaan. En ik ben zo'n Canadees die het zat is, dat ze altijd vertrapt worden. Ze kunnen hun vlag hoog houden. En als ze dat doen hebben ze het recht een lange neus te trekken tegen die landen, die pret hebben over hun huidige misère."

—o—

Ik weet niet hoe u het vindt — maar mij spreekt die ridderlijke, forse taal toe. Vandaag weet ieder van rechten; weinigen weten van plichten. Vandaag weet ieder te ontvangen; weinigen weten te geven. Vandaag laat ieder zijn naaste dood vallen; slechts weinigen nemen het voor de ander op. Heel de wereld vindt, dat de U.S. vanwege hun rijkdommen verplicht zijn, andere volkeren te helpen. Maar heel de wereld vergeet dankuwel te zeggen.

En als daar dan eens een dankbaar mens opstaat, met name Gordon Sinclair, die tegen de wereldopinie in een goed woord voor zijn burens heeft — dan is dat als gouden appels in zilveren gebede schalen. Zei de Spreukendichter.

Want — zo schrijft uw broeder in Christus — „het is mijn vaste overtuiging, dat de hetze tegen Amerika anti-Christelijk is. Bij al de rotte plekken in het Amerikaanse leven is Amerika tevens nog een wederhoudende macht in het volkerenleven".

Dat lijkt mij juist gezegd. De V.S. zitten nu al lange tijd in een politiek schandaal van de eerste grootte; een schandaal, dat de grondslagen van de democratie doet beven. Maar is de Amerikaanse regering, die publieke behandeling toelaat, nu een haar slechter dan de absolute dictaturen elders, in communistische of fascistische landen? Kiest u zelf maar. In Amerika kan men vrij in- en uitgaan. Probeert u dat eens in Griekenland of Albanië? In de V.S. mag de Heere op elke wijze publiek gediend worden. Elders ook? In de West is ieder vrij om loon naar prestatie te ontvangen. In de rest van de wereld ook? En Gordon Sinclair wijst ons ineens aan: in de States staat men permanent klaar om anderen hulp te bewijzen. Elders ook?

Dankbaarheid achten wij de eerste christendeugd. De wereld buiten de VS loopt bepaald niet over van dankbaarheid. Integendeel. Als de Amerikanen ons helpen zeggen en schrijven we: ze pompen overall geld in, om er meer van terug te winnen! Ze vormen afzetgebieden voor hun producten! Ze wakkeren onze behoeften aan en vormen ons tot kopers!

Al zit daar wellicht een stuk waarheid in — mogen ze? En zijn wij, die dat zien, arme slachtoffers? Sterker. Vandaag wordt in de Nederlandse financieel-economische pers berekend, hoe voordelig het is thans in Amerikaanse bedrijven te infiltreren en pakketten aandelen op te kopen, op basis van de miserabele dollarkoers! Zo doen onze financiële machthebbers precies dat, wat de rijke Uncle Sam in de schoenen geschoven werd.

—o—

Tenslotte het rassenprobleem, waar ieder zijn hoofd over breekt. Wij zouden het wel weten op te lossen — maar die Yankees leren het nooit. O nee? Maar moet dan herhaald worden: dat het voornamelijk de Nederlandse koopvaarders waren, die de Verenigde Staten met de zwarte slaven hebben opgescheept? Die dus de problemen van discriminatie, displaced persons, minderheden en raciale tegenstellingen in het leven hebben geroepen?

Genoeg vragen voor vandaag. Genoege om een week over na te denken. En om te denken aan die tienduizenden jonge Amerikanen, die hun leven offerden: om ons van een Europese dictatuur te redden.

H. AMELINK — LANGERAK

TE BERDE

Bij wijze van uitzondering zal deze kolom van tijd tot tijd weer verschijnen in ons blad.

De reden voor de huidige uitzondering is de uitzonderlijke situatie waarin we leven, wat betref de benzine. Of anders gezegd: het conflict in het Midden-Oosten en de gevolgen voor ons, met name de olie-boycot door de Arabische staten van ons land en de V.S.

Het eerste wat ik daarover zeggen wil is wel dat wij niet hoeven te klagen over het feit dat Nederland bij de Arabische staten bekend staat als pro-Israël. Daarover behoeven we ons niet te schamen. Je kunt beter bekend staan als sympathie hebbend voor Gods oude bondsvolk, dan als vijand van Gods oude bondsvolk. De Jodenhaat is te lang een schandvlek geweest juist van de christelijke staten.

Onze huidige sympathie betekent natuurlijk niet dat we klakkeloos alles moeten goedkeuren wat Israël doet. Het kan en mag ook niet betekenen dat een christen de huidige staat Israël idealiseert. Het is echt geen Christ-gelovige natie. Evenmin als Nederland.

Onze sympathie mag ook niet geboren worden uit de positie van Israël als underdog. Want in het geheel van de internationale politiek zijn de Palestijnen evenzeer underdogs. Wiens schuld dat is, kunnen we nu wel in het midden laten.

Wat verwoed pro-Arabisten zeggen, nl. dat onze sympathie voor een deel voortkomt uit een bewust of onbewust schuldgevoel t.o.v. de Joden, zal ook wel een kern van waarheid hebben. We hebben Hitler in de laatste wereldoorlog te veel zijn gang laten gaan in het opsporen en uitroeien van de Joden. Daarover schuldgevoelens hebben past een christen.

We willen ook niet speculeren over het feit of het aan het optreden van de Nederlandse regering ligt, dat de olie-machthebbers nu in eens maatregelen nemen tegen ons land. In de zesdaagse oorlog leverden we wapenen aan Israël. Toen had het niet die gevolgen, die nu onze sympathie-uitingen heeft. Was Luns misschien toch bekwaamer dan Van der Stoep?

☆☆☆

Intussen heeft de olie-boycot ons te pakken. Wat dat zal gaan betekenen voor onze industrie, voor onze werkgelegenheid en voor ons gemak, vermág ik niet te overzien. Het is de taak van anderen daarover prognoses te stellen. Die „anderen" benijd ik niet.

Veel gebed voor onze regering past ons des te meer. Ook voor de regering van de U.S.A. en de U.S.S.R. en de regeringen van de direct betrokken staten bij dit conflict.

De unanieme commentaren van de politiek volgend ga ik er van uit dat het wel niet bij één auto-loze zondag zal blijven. Er zullen er meer volgen. Daarmee ben ik gekomen tot het schrijven van dit stukje aan de avond van de eerste auto-loze zondag.

☆☆☆

De redactie van dit blad, dat dient tot opbouw van het gereformeerde leven, heeft zich afgevraagd of het t.a.v. de samenkomsten op zondag in deze situatie een dienende taak kan vervullen.

We hebben nogal wat streekgemeenten. Zelfs aannemend dat de bepalingen van de regering inzake de ontheffing voor kerkgangers, die dat nodig hebben, wat minder streng zullen worden, is het wellicht mogelijk in ons blad iets door te geven van de manier, waarop verschillende gemeenten het vervoer naar de samenkomsten op zondag hebben opgelost of ook niet opgelost. Door de uitwisseling van de ervaringen kunnen we wellicht elkaar helpen.

Daarvoor willen we onze kolommen graag open stellen.

Met deze beperking: het is niet de bedoeling dat elke gemeente of een gemeentelid in ons blad gaat schrijven over maatregelen die genomen zijn of maaregelen die gewenst geacht worden. Dat zou waarschijnlijk veel dubbelures geven. En dat is natuurlijk niet de bedoeling. Het verzoek van de redactie is dit: laat een ieder die een weg weet te wijzen en al ervaring heeft met het kerkbezoek op zondag de moeite nemen dit te schrijven aan de redactie. Dan is het ons mogelijk door te geven wat zinvolle oplossingen zijn. Ook de niet opgeloste moeilijkheden willen we graag weten. Ook daar kunnen we dan lessen uit trekken en misschien doorgeven hoe andere gemeenten gelijksoortige moeilijkheden wel opgelost hebben.

Hoe sneller Uw reacties, hoe beter uiteraard. Want als U dit leest is de tweede auto-loze zondag al in het zicht.

Hoe sneller, hoe beter. Voor het kerkbezoek. Maar ook voor de ondersteuning van de noodzakelijke maatregelen, die de regering wel moest nemen.

☆☆☆

Klachten over „discriminatie" van de ene groep van de bevolking boven een andere hebben in onze bedoeling geen zin. Het is de taak van het parlement daarop toe te zien. Er ligt nog een motie-Van Dis. Gerechtaardigde klachten kunnen aan het parlement of parlementsliden worden doorgegeven.

Uw reacties graag aan het adres van de redactie.

W. F. COUMOU - EINDHOVEN

„Ik wil God in het Gelaat zien”

(Opmerkingen n.a.v. het gelijknamige boek van Michel Lancelot)

(slot)

7. De ondergang van de hippies in Haight Ashbury is een leerzaam verhaal. Niet om haastig te zeggen: zie je wel, dat komt er nou van. Maar we zouden kunnen denken aan een variant op een bekend spreekwoord. Iemand vertelde mij dat hij die variant ergens gelezen had: „Al is de hippie nog zo snel, de bourgeois achterhaalt hem wel”. Het is de normale bourgeois-mentaliteit geweest, die er enerzijds een aardig vakantie-avontuur in zag en die anderzijds begreep dat hier geld te verdienen viel. Laten we er onmiddellijk aan toevoegen dat het verhaal over de „wederopstanding” in het boek van Michel Lancelot een aangrijpend gaaf verhaal geworden is. Maar je blijft wel zitten met de vraag of die gaafheid opgewassen is tegen de verdorvenheid. Is de vrucht die aan deze boom nog zal kunnen groeien waarlijk tot genezing?

De Here Jezus heeft tegen zijn discipelen gezegd: je moet het kruis opnemen als je mijn boodschap geloofwaardig wilt maken in deze wereld. We kunnen de kracht van het evangelie niet anders vertonen dan door te aanvaarden dat we er voor lijden moeten in diezelfde liefde waarmee Christus voor ons geleden heeft. We kunnen niet uit deze wereld weggaan zei Paulus en dat zei Jezus ook al: Ik bid niet dat U ze uit deze wereld wegneemt. Kunnen we in deze wereld, in de situatie van nu de liefde van God in Jezus Christus anders vertonen, dan door de bereidheid om „het kruis op te nemen”? Ik denk dat theologische verhalen, dogmatische concepties of filosofische beschouwingen geen kracht (meer) hebben.

Aan de andere kant: een soort van „christelijk hippiedom”, dat aantrekkelijk is, dat een zeker enthousiasme kweekt, dat bewerkt dat je een „massa” achter je aan krijgt, zal ons ook altijd verleiden om het „kruis”, dat opgenomen moet worden, te vergeten. Ook dan is de liefde die God van ons vraagt, de liefde waarin de kracht van het evangelie zichtbaar moet worden, er uit weggenomen.

Ik weet niet hoe dat moet. Ik denk dat het afhankelijk is van de vraag hoe, waar en wanneer God ons daarvoor gebruiken wil, als Hij zich een weg naar de mensen wil banen. Maar ik denk dat wij daar grote aandacht aan moeten schenken.

8. Terugkomend op de „morele overwegingen”, zou ik nog willen opmerken dat je niet kunt zeggen dat de bijbel helemaal geen plaats geeft aan die bijzondere „belevens”, waarbij een mens buiten de „normale” functies van zijn zintuigen, contact met God heeft. Maar het is in de bijbel nergens de mens die het oproept, die het initiatief neemt.

Ik heb me afgevraagd in hoeverre het tweede gebod hiermee te maken heeft. We zijn nogal haastig

geneigd om dat te beperken tot het verbod om ons eigen bedachte voorstellingen omtrent God te maken. In onze tijd, waarin we bepaald niet meer worstelen met de neiging om daarvoor „gesneden beelden” te maken, zeggen we dan: geen eigen denkbeelden. Ik bestrijd dat niet, maar ik vraag me toch af of God niet vooral bedoeld heeft, dat de Israëlieten niet God — Jahweh — mochten „vereren” langs de methode van de heidense cultus. Die cultus hield veel méér in, dan dat ze afbeeldingen van hun goden hadden. Was niet ook die cultus er speciaal op gericht een „ervaring” van religieuze „bevrediging” op te roepen, met alle middelen die daartoe dienen konden? Ik vraag me af of niet het zwaartepunt van dit gebod daar ligt, dat God zegt: ik wil absoluut niet, dat jullie die weg op gaan.

Omdat het een weg van „zelfbevrediging” is. Het is merkwaardig genoeg, dat er een dreigement aan verbonden is, dat helemaal ontleend is aan de huwelijks-relatie. Als ik het met eigen woorden mag weergeven, dan staat daar: als je dat doet, dan wreek ik me met de woede van een jaloers man (echtgenoot). Het gaat hier dan niet om „overspel” (andere goden), maar om de „bevrediging”, die gezocht wordt buiten de weg, die God zich voorgenomen had, een bevrediging, die omgaat buiten God's tegenwoordigheid.

We moeten — dacht ik — ook toegeven (en er ons rekenschap van geven) dat de weg die God zich voorgenomen had aan de mensen een grote mate van zelfbeheersing en zelfbeperking oplegde. De cultus die Mozes aan zijn volk Israël voorschreef, was doordrongen van de waarschuwing niet te dichtbij te komen en vooral niet te véél te willen. Wie dichtbij mocht komen was daartoe „geheiligt”.

Het is uit alles duidelijk dat we er diep van doordrongen moeten worden, dat er een barrière is, die weggenomen moet worden. De zelfbeheersing die God oplegt moet er toe bijdragen dat men leert uitzien naar een toekomst, die er nog niet is, leert wachten op wat nog komen moet.

Je kunt nu natuurlijk nog proberen om na te gaan wat er veranderd is, nu het werk van Jezus Christus volbracht is en de Heilige Geest verschenen is, maar ik geloof dat er al genoeg gezegd is om je er van bewust te zijn, dat — afgedacht van alles wat mogelijk is bij God — ook nu nog geldt, dat wij hier geen initiatief mogen nemen. Dát blijft aan God voorbehouden, waar en wanneer Hij wil. We leven nog altijd in een overgangsfase, die wel de laatste fase van de geschiedenis is, maar die toch altijd nog een fase is van onze zwakte.

Tegen hippies zou ik willen zeggen, dat dat niet betekent dat we teruggeworpen worden in de uitzichtloosheid en de zinloosheid. Het betekent evenmin dat we ge-

roepen worden tot een conformisme, dat geen enkele boodschap en geen enkel protest in zich draagt. Levend in de verwachting van wat zeker komen gaat, zullen we moeten tonen, dat we in ons behoren bij Jezus Christus een vrijheid hebben ontvangen die niet manipuleerbaar is.

Het lijkt me ontzaglijk moeilijk om te zeggen hoe dat moet. Het is al moeilijk genoeg om het voor jezelf te weten — en hoe vaak weten we het niet eens goed voor onszelf! — Maar ieder die over-eind staat in deze verwachting wordt geholpen! Dáárvóór heeft God ons Zijn Geest gegeven.

We hoeven niet te vluchten om blij te kunnen zijn. We moeten bereid zijn om er door heen te gaan. Omdat God van het begin af aan gezegd heeft, dat we er door heen moeten — en dat Hij met ons mee gaat!

9. En als je nu eens van al die zwaarwichtige redeneringen af-wilt? Als je nu eens zegt: natuurlijk, „God in het gelaat zien”, dat is onzin, maar ook als je dat onzin vindt, dan „werkt” het toch? Zo'n ervaring met een dosis LSD b.v., dat kan toch wel iets geweldigs zijn, ook als je God er buiten houdt? Als de natuur ons zulke mogelijkheden biedt, is het dan verboden om het „genot” daarvan te ondergaan? Het ligt toch aan jezelf of je daar een „religie” van wilt maken of niet? Misschien moeten we die vraag wel met een verwervraag beantwoorden. Een vraag als deze b.v.: Is niet de ellende, de zinloosheid en de uitzichtloosheid van onze huidige samenleving daardoor veroorzaakt, dat de mensen steeds meer de mogelijkheden in eigen hand en in eigen beheer genomen hebben? Dat we zelf het doel en de zin van ons leven hebben bepaald en de gegeven mogelijkheden op een zelfbepaald doel hebben gericht? Zou het niet zó kun-

nen zijn, dat elke mogelijkheid, die ons gegeven is door „de natuur”, een vloek dreigt te worden als we zelf bepalen willen hoe en waartoe we die mogelijkheid gebruiken willen?

van de geheimen van het leven? Hoeveel weten we eigenlijk af? Wat weten we af van die diepten van ons mens-zijn, die met onze persoonlijkheid te maken hebben? Is God een God, die ons alleen voor onze „religie” de weg wijst, of wijst Hij ons de weg voor het leven?

Ik denk dat de beschrijving die Aldous Huxley gegeven heeft van zijn ervaring wel correct zal zijn en het is verbazingwekkend dat zo iets mogelijk is, maar weten we wat we doen?

Ik wacht het niet volkomen ondenkbaar, dat voor de oorspronkelijke, gave mens zulke mogelijkheden open stonden, mits hij zich ook daarin liet leiden door inzicht in de bedoeling er van. Maar kan de geschonden mens — en dan zonder dat inzicht — zich daaraan overgeven zonder daarmee de weg van zelfvernietiging op te gaan? Vernietiging van zijn menselijkheid?

Is het op deze niet-religieuze manier niet een vorm van „zelfbevrediging”, die catastrofaal is? De voorbeelden die Michel Lancelot geeft van gevallen waarin het fout ging geven toch wel reden om na te denken!

Als ik het geheel van wat Michel Lancelot ons verteld heeft overzie, dan vrees ik dat hier een verleiding op ons afkomt, die heel veel verwantschap toont met die allereerste verleiding, waar de bijbel ons van vertelt: „Ten dage dat ge van de vrucht van deze boom eet, zullen uw ogen geopend worden en gij zult als God zijn...”

Profiel van een politicus

Bas de Gaay Fortman

Vorige week heb ik een artikel geschreven over de fractievoorzitter van de VVD in de Tweede Kamer, Hans Wiegel. Dit naar aanleiding van een over hem verschenen boekje van Hans van der Werf. Deze auteur heeft nu ook een boekje over Bas de Gaay Fortman geschreven. Deze, evenals Wiegel, jonge en opvallende politicus, is niet alleen fractievoorzitter van de PPR in de Tweede Kamer, maar ook één van de meest inspirerende leiders van deze partij. De grote winst die de PPR bij de laatste verkiezingen heeft geboekt, wordt voor een belangrijk deel toegeschreven aan de populariteit van Bas de Gaay Fortman. Daarom is het de moeite waard om bij deze politicus even stil te staan.

Het gaat mij in dit artikel niet zo zeer om de PPR als partij, maar om de figuur van Bas de Gaay Fortman.

Mensen, die Opbouw regelmatig lezen, zullen zich herinneren, dat ik enkele maanden geleden drie artikelen over de PPR heb geschreven. Ik heb het toen over de partij en niet zo zeer over personen gehad. (Zie Opbouw van 20 en 27 april en van 5 mei j.l.). In deze artikelen heb ik aan de hand van officiële publikaties aangetoond, dat de PPR zelf heeft uitgesproken persé geen christe-

lijke partij te willen zijn. Christenen, socialisten en mensen die uit een andere inspiratiebron putten, hebben binnen deze partij een gelijkwaardige plaats. De PPR heeft derhalve geen gemeenschappelijke partijbasis en maatschappijvisie, hetgeen voor een politieke partij ontontbeerlijk is. Politiek is nl. geen neutrale zaak. Politiek bedrijven betekent op een bepaalde manier vorm geven aan de samenleving: het impliceert dus een bepaalde visie op de samenleving en op de taak en de bevoegdheden (en de grenzen van

deze bevoegdheden) van de staat. Een partij, die zegt geen beginselpartij te willen zijn — zoals de PPR doet — is met zichzelf in tegenspraak.

De artikelen, die ik dit voorjaar schreef waren nogal kritisch. Tegenover de PPR als partij sta ik nog zeer kritisch. Maar het is te negatief, wanneer men voorbij gaat aan de goede elementen in deze partij. Ja, het is vaak gemakkelijker om kritiek te hebben, dan om — naast kritiek — ook waardering tot uitdrukking te brengen. Het blijft een opvallende zaak, dat het PPR-program en vooral de vertolking ervan door Bas de Gaay Fortman zeer velen aanspreekt.

Bas de Gaay Fortman werd in 1937 in Den Haag geboren. Na het gymnasium ging hij rechten en economie studeren aan de Vrije Universiteit. Na enige tijd wetenschappelijk medewerker aan deze universiteit geweest te zijn, promoveerde hij tot doctor in de economie. Van 1967 tot 1971 doceerde hij aan de universiteit van Zambia te Lusaka. Sinds 1971 is Bas de Gaay Fortman fractieleider van de PPR in de Tweede Kamer.

Evenals Wiegel is hij een tamelijk hoge boom in de nederlandse politiek en vangt hij dus veel wind. Er zijn natuurlijk mensen, die hem zien als een bekakte corpsstudent met „die pedante snor”, terwijl vriend en vijand toch zal moeten erkennen, dat hij een geboren politicus is met een geweldige persoonlijke inzet.

Hij is lid van de geref. kerk in Ermelo en regelmatig zegt hij, dat de kerk en het geloven in zijn leven een zeer belangrijke plaats inneemt. Velen hebben dit gemerkt en hem en zijn vrouw beter leren kennen en waarderen, toen dit jaar door een ongeluk hun enige zoon om het leven kwam. Het geloof speelde bij De Gaay Fortman een doorslaggevende rol in het nemen van de beslissing om naar Zambia te gaan. Hij hoopt er zelfs op over een aantal jaren weer naar een ontwikkelingsland te gaan.

Geen wonder, dat Bas de Gaay Fortman een specialist is op het terrein van de ontwikkelingshulp. Hij staat op het onwrikbare standpunt, dat de westerse landen in de ontwikkelingsgebieden veel goed kunnen doen, als ze het maar goed aanpakken. Het behoort tot de verantwoordelijkheid van de westerse landen hierop nooit te bezuinigen. Dit brengt direkt met zich mee zijn kritiek op de schraperige maatschappij in het westen. De belangen in ons werelddeel zijn nog steeds hoofdzakelijk gericht op het bereiken van een zo groot mogelijke welvaart. Dit materialistische welvaartsstreven (dat bijv. Wiegel wil aanmoedigen) wil Bas de Gaay Fortman afremmen en/of anders aanwenden, bijv. voor ontwikkelingshulp. Het streven naar steeds meer welvaart stimuleert een egoïstische levensinstelling. Er is volgens de PPR een mentaliteitsverandering in onze samenleving nodig.

Omdat deze partij geen gemeenschappelijke inspiratiebron als uitgangspunt erkent, ontbreekt het haar om met kracht te zeggen **wat** deze mentaliteitsverandering moet **inhouden**. Bas de Gaay Fortman kan dit persoonlijk, vanuit zijn geloofsovertuiging wel beargumenteren.

Ook op het gebied van de defensie hebben Bas en de PPR een uitgesproken mening. Elk gebruik

van atoomwapens verwerpen zij. Zij willen geen NAVO-atoomwapens opgeslagen hebben op nederlandse bodem. Zij willen uit de NAVO, wanneer dit toch gebeurt. Zij willen bijv. ook dat Nederland de defensieuitgaven iets zal verlagen en dat ons land daarin voor de andere NAVO-landen een voorbeeld zal zijn, teneinde in het overleg met het Warschaupact te komen tot een vermindering van de bewapening. Dit noemen zij een actieve vredespolitiek. Dit zijn problemen, die ik onvoldoende ken en dus niet kan beoordelen.

Waarom spreekt Bas de Gaay Fortman als PPR-leider zoveel mensen, ook veel christenen, aan? Omdat dit allemaal kiezers zijn, die veel en gedegen kennis bezitten over de ontwikkelingshulp en over de defensie? Naar mijn indruk is de parate kennis van veel mensen over deze onderwerpen niet zo groot.

In het levensbesef van veel mensen, van steeds méér mensen, begint door te dringen, dat de westerse samenleving, ook de nederlandse, bezig is vast te lopen. Wij zijn er aan gewend geraakt, dat tweebaanswegen verbreed worden tot vierbaans. Vierbaanswegen worden worden achtbaans. Krijgen wij straks 24-baanswegen? Grote stukken natuur worden

door de automobilisten opgeslokt. De PPR stelt duidelijk: afremmen! Meer geld beschikbaar stellen voor het openbaar vervoer. Hoe vaak horen wij niet via de radio, dat in het distrikt Rijnmond een of andere noodtoestand is ingetreden. De milieuverontreiniging bedreigt de rivieren en grote stukken natuur in ons land. Het bedreigt ook het leven van dieren en mensen. De PPR heeft het milieubeheer bovenaan staan op haar prioriteitenlijstje.

Hoewel veel mensen geen of weinig inzicht hebben in militaire problemen, benauwt de bewapeningswedloop hen. Wie schrok niet, toen enige tijd geleden bekend werd, dat Amerika haar troepen in staat van paraatheid bracht (i.v.m. de situatie in het Midden-Oosten)? Men vreest dan een atoomoorlog of zoiets. Wanneer een partij zegt een actieve vredespolitiek voor te staan en zich tegen atoomwapens in ons land verklaart, dan slaat dat aan in deze tijd.

Veel mensen, die in meer of mindere mate de problemen van deze tijd aanvoelen en daar ongerust over zijn, voelen zich door De Gaay Fortman aangesproken.

Wij kunnen aan het bovenstaande nog toevoegen, dat de PPR veel tam tam gemaakt heeft i.v.m. het pleiten voor een loon- en vermo-

genspolitiek teneinde een rechtvaardiger welvaartsverdeling te bereiken, meer salaris voor dienstplichtigen en werkende vrouwen, meer aandacht voor de werkende jeugd en geestelijk en lichamelijk gehandicapten.

Tot eer van Bas de Gaay Fortman en van de PPR moet gezegd worden, dat zij aktuele problemen aan de orde stellen en deze zo krachtig mogelijk willen aanpakken. Ik ben geen aanhanger van de PPR, omdat ik deze partij te weinig solide vind — zie mijn artikelen van dit voorjaar —, hetgeen niet wegneemt dat ik voor Bas de Gaay Fortman veel waardering heb.

Wij zijn vaak geneigd om diep in de principes te duiken en „principiële achtergronden” (zoals dat heet) te doorlichten. Daar zit ook altijd wel een vette kluif in. Het gevaar is echter, dat we in de kritiek blijven steken en vrij weinig bijdragen tot de oplossing van de genoemde problemen.

Daarom is de PPR voor de christenen en voor de christelijke partijen een uitdaging. Hoe stellen zij zich op tegenover de aktuele en nijpende problemen van onze samenleving, die de PPR radikaal wil aanpakken? Dat is een gewetenszaak.

H. E. S. Woldring

M. DE KLIJN — AMSTERDAM

„KANKERPAVILJOEN” van Alexander Solzjenitsyn (I)

Het is niet geheel toevallig dat ik de bespreking van Solzjenitsyn's werk „Kankerpaviljoen” de lezers van „Opbouw” toevertrouw.

In de eerste plaats is de problematiek die in dit boek aan de orde komt — ongeneeslijke ziekten, het lijden, de dood, ethiek en rechtvaardige maatschappijstructuren — hoogst actueel en indringend, omdat de moderne westerse mens voorzover hij zich uitsluitend oriënteert op de huidige stand van wetenschap en technologie, deze vragen niet bevredigend kan beantwoorden. In de tweede plaats is het van belang op te merken dat de vraag naar de zin van het bestaan ook in een communistisch geregeerd land blijkbaar niet langer onderdrukt kan worden.

Wanneer men alleen al het vraagstuk van de dood nader beschouwt, blijkt uit het merendeel van recente publicaties — of het nu gaat om modern-theologische, psychiatrische, ethisch-pedagogische of literair-aesthetische visies — dat de dood niet meer is dan het eindpunt van een biologisch leven en geen door-gangsstadium naar het eeuwige leven zoals de christelijke geloofstraditie het altijd heeft geleerd.

Dit onontkoombaar lot dient men dan moedig te dragen — waarom eigenlijk, vraag je je af. De katholieke ethicus Sporken zegt dat men zijn eigen dood moet leren sterven — alsof het hier ging om een heldhaftige daad die men in zijn eentje te verrichten heeft...

Nu men zich allerwegen verstrikt heeft in de netten van het uitzichtloze pragmatistische en materialistische denken, is het bemoedigend, in zekere zin zelfs overrompelend om vanuit de communistische wereld een stem te horen die dwars door de marxistische ideologie heenprikt en vragen stelt die daar lange tijd niet meer gesteld zijn, en hier niet langer beantwoord worden! Het is opmerkelijk dat er binnen de communistische wereld een groeiende beweging gaande is van politieke dissidenten die geflankeerd wordt door hier en daar optredende vormen van messianisme.

Ik wil daar nu niet verder op ingaan, maar het lijkt me zinvol om de overtuiging van een dezer „dissidenten” nader te onderzoeken en te peilen of hier sprake is van een geestelijke verwantschap. Het is niet onmogelijk dat door kennisname van andermans levenservaring ons eigen leven wordt verrijkt, juist omdat de marxistische maatschappijstructuur van binnenuit wordt gekritiseerd. Misschien is de stelling van Prof. C. Veenhof nml. dat de Sovjet-maatschappij niet is los te koppelen van haar ideologie, eens waar geweest; op mij komt het vandaag over als het intrappen van een open deur. In zijn algemeenheid is het zo ongenueanceerd, dat het onwaar wordt.

Een dieperliggend motief is echter de persoon Solzjenitsyn zelf geweest. Wie zijn „open brief” (gepubliceerd in „De Waagschaal”, 29 april jl. en „Elseviers Weekblad”, 6 mei jl.) kent, zal geneigd zijn „Kankerpaviljoen” te gaan lezen als het werk van een gelovig christen. Zonder dat ik het persoonlijk geloofsleven van Solzjenitsyn ter discussie stel, geloof ik

toch dat dit een misvatting zou zijn.

We hebben nu enige jaren de discussie rond de figuur Richard Wurmbrand gevolgd, een discussie die een sterk polariserend karakter droeg nml. enerzijds onverhuld pro-amerikanisme, anderzijds fel anti-communisme.

Wanneer J. Kamphuis de „theologie” van Wurmbrand's bood-

schap — wat onhandig geformuleerd met: de leer van Richard Wurmbrand — aan een schriftuurlijk onderzoek onderwerpt, laait de discussie fel op. Hoe dieper men graaft, hoe emotioneler het debat en hoe onverzoenlijker de tegenstelling! Het vraagstuk van een legitieme vorm van christelijk belijden in communistische landen is in deze steriele

polarisatiesfeer onmogelijk op zinnige wijze te stellen. En van deze situatie dreigt ook Solzjenitsyn het slachtoffer te worden. Ik denk bv. aan het nogal reactionaire artikel over Solzjenitsyn van ds J. Meester in de „Kerkbode” van 8 juli 1972. Wat is het geval?

Solzjenitsyn is door het schrijven van zijn „open brief” aan de communistische marionetten-patriarch Pimen bij uitstek iemand geworden die met gezag kan oordelen over de toestand van de Kerk in de Sovjet-Unie.

Eindelijk dus toch iemand die de zaken niet zo rooskleurig voorstelt als dr A. H. van den Heuvel, voorlichtingsdirecteur van de Wereldraad van Kerken.

Afgezien van het zwart-wit schema dat hier wordt opgehangen, vind ik het tendentius en nogal gevaarlijk om iemand als Solzjenitsyn in dit, door de polarisatie verwrongen denkpatroon te dwingen.

Met de bespreking van „Kanker-paviljoen” wil ik een paar dingen proberen duidelijk te maken:

1. Solzjenitsyn wil de socialistische beginselen weliswaar van binnenuit hervormen, maar ziet het socialisme als zodanig toch als een historische noodzaak waarachter men niet meer terug kan.
2. Solzjenitsyn koestert geen enkele verwachting aangaande de heilbrengende kracht van het christelijk geloof. Het Christendom is hoogstens een traditionalistisch overblijfsel uit de periode voor de Russische revolutie zonder verdere inhoud.
3. Het liefdebeginsel „van waaruit mensen leven”, dat zowel in persoonlijke relaties als in maatschappelijke verhoudingen fungeert, kan met de beste wil van de wereld niet christelijk, maar wel ethisch humanistisch genoemd worden.

Het is misschien zinvol om vanuit dit gegeven met andere ogen Solzjenitsyn's „open brief” te bezien.

Wanneer men geneigd zou zijn om Solzjenitsyn (evenals Wurmbrand) te zien als de spreekbuis bij uitstek voor het standje „zegenrijk christelijk geloof contra verderfelijke communisme”, dan stel ik daar tegenover dat het feit dat Solzjenitsyn wel of niet in een persoonlijk God en in het zoenoffer van Jezus Christus gelooft mij niets zegt: het gaat er namelijk om wat hij daarvan in zijn literair werk als boodschap aan ons uitdraagt.

Laat ik daarom met de bespreking van het werk zelf beginnen. Vanuit christelijk standpunt zou men in dit werk van Solzjenitsyn drie kernmomenten kunnen onderscheiden waarover het een en ander gezegd wordt, zij het dat er lang niet altijd een duidelijk antwoord uit gedestilleerd kan worden. Centraal staan m.i. echter de volgende punten:

1. leven en dood
2. het lijden
3. de rechtvaardigheid

Leven en dood

Over de dood als zodanig laat de schrijver geen misverstand ontstaan: de dood is het eindpunt van het leven. De dood is steeds de grimmige achtergrond van het 'leven' dat zich afspeelt in het kankerpaviljoen. Het over en weer argumenteren in de ziekenzaal schijnt Kostoglotov toe als een 'rondbaggeren in een moeras' — het is niets vergeleken bij de op hen loerende dood. (II. 117) Alle mensen die in het kankerpaviljoen worden behandeld zijn op zijn minst de moeilijkst geneesbare gevallen. Sommigen overlijden hier, maar de meesten stuurten voortijdig naar huis wanneer geen uitzicht op genezing meer bestaat, omdat het zo beter uitkomt voor de statistieken.

Het socialisme heeft geen antwoord op het probleem van de dood. Men wringt zich in allerlei partijideologische bochten om vooral eervol en vaderlandlievend te blijven tot in de dood, maar de knagende angst die steeds op de achtergrond aanwezig is kan niet ontkend worden. De dood is niet alleen onvermijdelijk, maar ook zinloos, want van de mens zelf blijft niets bestaan.

Shulubin heeft een antwoord op het sterven gevonden: 'Soms voel ik heel duidelijk, dat wat in me zit niet alles is. Er is nog iets, iets subliems en volkomen onverwoestbaars, een of ander nietig fragmentje van de universele geest'. (II. 183)

Ook Kostoglotov zoekt naar contact met iets anders, iets zuivers en onwrikbaars, maar weet niet waar dit te vinden is. (II. 117)

In zekere zin zijn dit uitzonderlijke gedachten, want zelfs de oude en vriendelijke arts Oreshchenkov schuift het probleem van de dood zonder meer van zich af wanneer hij zegt: 'Ik ben besloten, nooit ziek te worden voor ik sterf. Ik geef gewoon de geest, zoals ze dat noemen'. (II. 133) In het kankerpaviljoen wordt het spreken over de dood vooral gemeden door de artsen die de opdracht hebben gekregen om het beestje niet bij de naam te noemen, maar de patiënten met nietszeggende algemeenheden in het gareel te houden. Wanneer een der leidende artsen, Donstova, zelf ziek wordt en een tumor vermoedt, stort dit optimistische bouwwerk geheel ineen op het moment dat zij beseft dat zij geopereerd moet worden en de leiding uit handen moet geven, kortom niet langer onmisbaar is in het ziekenhuis.

'Op het moment dat ze het bestaan van de ziekte had erkend, was ze erdoor vertrappt als een kikker onder een voet. Zich aanpassen aan de ziekte leek eerst onverdraaglijk. Haar wereld was gekapseisd, haar hele bestaan uit zijn voegen gerukt. Dood was ze nog niet, maar haar man, haar zoon en dochter had ze al moeten opgeven... in een enkele dag moest ze alles opgeven en lijden, als een bleekgroene schim, die lange tijd niet zou weten, of ze onherroepelijk moest sterven, of zou terugkeren tot het leven.' (II. 151)

Ook de andere artsen zijn enig-

zins geschokt door deze overgang. Oreshchenkov had van de resolute en onverzettelijke Dontsova in een dergelijke beproeving meer kracht verwacht. Het feit dat zij ineens bevestigd zijn mening dat de moderne mens hulpeloos staat tegenover de dood, omdat hij geen enkel wapen heeft deze tegemoet te treden. (II. 153)

Kostoglotov is in twaalf dagen tijd door bestraling veranderd van een toestand waarin hij psychologisch de dood reeds had overschreden, maar fysiek nog vegeteerde, in een toestand waarin zijn hartstochten weer tot leven zijn gekomen. Hij wil nu alles van zijn behandeling weten en wat zijn vooruitzichten zijn, omdat hij de beslissing of hij verder behandeld moet worden in eigen hand wil houden. ('Zijn gezicht was dat van een man die door alle denkbare lijden was heengegaan. Achter hem lag nu de diepe ellende, maar vóór hem ook geen enkel uitzicht op iets beters.' (I. 43)

Voor zijn verdere genezing moet hij een hormoontherapie ondergaan die weliswaar zijn libido intact zal laten, maar zijn seksuele potentie zal ondermijnen.

De medische poging om het leven van Kostoglotov te redden gaat dus gepaard met de blijvende schade die hij door de behandeling zal oplopen. Is een dergelijke medische behandeling ethisch nog verantwoord? (I. 244-245)

Het verpleegstertje Zoya beseft de 'onmenselijke' consequenties van deze hormooninjecties en dient ze ook niet toe, niet in de eerste plaats omdat zij er een hogere medische ethiek op na houdt, maar omdat zij in Kostoglotov een mogelijke toekomstige echtgenoot ziet, die beschikt over standvastigheid en ruggegraat die zij nog bij geen enkele andere man heeft aangetroffen.

De arts Vera Kornilyevna Gantgart (Vega) ziet in Kostoglotov aanvankelijk een proefpersoon die haar dissertatie waardevolle gegevens kan verschaffen.

Terwille daarvan drukt zij een barbaarse behandeling (II. 160) door en omzeilt zij steeds de lastige vragen van Kostoglotov die van moment tot moment wil weten wat er met hem gebeurt.

Het is hun liefdevolle vriendschap die het verloop van de medische behandeling volledig transcendeert en in een ander daglicht zet. Het is Kostoglotov zelf die zich bewust door Vera, en door niemand anders, verder wil laten behandelen. (II. 96)

Zo schijnt het antwoord wat Solzjenitsyn geeft op het probleem van de dood niet een tegen beter weten in volgehouden medische behandeling te zijn, maar de liefdevolle genegenheid die tussen mensen (in dit geval de relatie dokter-patiënt) kan ontstaan en een uitgeblust leven nieuwe levensmoed en energie kan geven. Het is de menselijke genegenheid die het levenseinde, zelfs wanneer de dood in het verschiets ligt, zinvol maakt.

In het hoofdstuk 'Waaruit mensen leven' (I. 101-112) komt de losbol Yefrem tot bezinning wanneer hij

De mate van getrouwheid aan de Here en Zijn Woord wordt somtijds beoordeeld naar de mate van vechtlust, die wij openbaren tegen broeders, die op dezelfde wijze zalig hopen te worden.

W. H. Gispen † 1934

om een einde te maken aan zijn grove taal en geweeeklaag door Kostoglotov gedwongen wordt enkele verhalen van Tolstoj te lezen.

Yefrem komt tot het besef dat hijzelf de schuld is aan alle problemen in zijn leven en dat hij vrouwen ten onrechte als minderwaardige wezens, die je wel gebruikte maar vervolgens in de steek liet, heeft behandeld. (I. 109) Hij stelt de ziekenzaal dan de vraag 'waaruit mensen leven' en krijgt een scala van antwoorden, die hem overigens geen van alle bevredigen: lucht, water, voedsel, loon, vakmanschap, vaderland, ideologische principes, de belangen van de gemeenschap. Yefrem heeft echter geleerd dat de mens leeft vanuit de liefde voor de medemens. Deze wijsheid zal hem niet meer loslaten.

Een ander aspect van de liefde belicht Solzjenitsyn in het jonge meisje Asya die tot de naïeve Dyoma zegt: 'Liefde is van ons, voor altijd. En liefde is vandaag. Luister toch niet naar het geeluter van de mensen of dit zal gebeuren of dat. Liefde is het enige.' (I. 136)

Diezelfde Asya ziet haar droom van de onwankelbare liefde ineens storten wanneer zij hoort dat haar ene borst geamputeerd moet worden. Niemand zal haar nu nog als vrouw begere. In een wanhoopsgebaar biedt zij Dyoma als enige, en laatste, haar borst aan om deze te kussen. Op deze wijze kan, in de herinnering eraan althans, haar schone lichaam blijven bestaan. (II. 102)

Uit de brieven die Kostoglotov aan het einde van zijn medische behandeling schrijft aan Zoya en de arts Vera, blijkt welke levensvatbaarheid Solzjenitsyn de liefde toekent. Door Zoya heeft Kostoglotov iets van het ware leven geproefd, maar zijn impulsen waren toch tezeer van seksuele aard dan dat ze van blijvende waarde konden zijn. Kostoglotov neemt afscheid van Vera omdat de innige band van genegenheid gefrustreerd zou zijn door lichamelijke gemis.

Het ene zowel als het andere horen bij elkaar, aandrift en genegenheid zowel als lichamelijke bevestiging ervan. Het feit dat Kostoglotov geen compromis sluit, wat hij naar menselijke maatstaven gerekend zeker had gedaan, laat zien hoe hoog en van hoeveel waarde Solzjenitsyn de liefde acht. Maar daarin ligt juist ook het schrijnende tekort. De hoge eisen die aan menselijke relaties worden gesteld blijken onrealiseerbare idealen te zijn waar

mensen niet aan kunnen voldoen. We zien dan ook dat Kostoglotov zich met een dosis scepsis bewapent en alle omstandigheden van het leven tegen elkaar afweegt en de uitdaging tenslotte niet aandurft. Het risico is te groot.

In Christus weten wij echter ook dat een dergelijke spanning niet op ons individuele, noch op ons huwelijksleven drukt, maar dat de menselijke relatie zijn vervulling vindt in Christus, hetgeen een onnatuurlijke spanning ervan afneemt en waarachtig vrijmaakt. De menselijke relatie moet zich niet tegenover Christus waarmaken, maar IS in Christus waargemaakt. Dat behoeven wij niet meer zelf te doen, maar dit mogen wij als een genade dankbaar aannemen.

Boek-bespreking

Schepping of evolutie

Honderd jaar na Darwin is de kwestie schepping of evolutie weer opgelaaaid in Amerika waar in 1972 de beroemde National Academy of Science zich met de controverse ging bemoeien. In ons land is de kwestie wat jaren eerder in de kring van gereformeerden naar de voorgrond gekomen door publikaties uit de zestiger jaren van de hand van de bioloog van de Vrije Universiteit prof. dr J. Lever. Vergeleken met vroegere publikaties die dit onderwerp raakten, is Lever in de zestiger jaren een koers gaan varen die heel scherp ligt in de richting van de evolutietheorie als de theorie tot wetenschappelijke verklaring van het ontstaan van de aarde en de mens. Zij het dat hij van zijn kant niet bedoelde evolutie tegenover schepping te zetten. Lever staat de gedachte voor dat de Schepper al het geschapene heeft voortgebracht, maar op de weg of op de wijze van een volledige evolutionaire wording, zo volledig dat het biotische leven, ja ook de hogere levensvormen zouden zijn voortgekomen uit een oer-cel.

Zoals bekend zijn de evolutionisten verdeeld met betrekking tot verschillende vragen. Een klein aantal behoort tot de zogenaamde „theïstische evolutionisten”. Deze willen achter het evolutieproces de hand van God zien. Tot deze groep moeten we Lever rekenen. Het grootste deel van de evolutionisten gelooft dat evolutie een volkomen natuurlijk proces is dat niet noodzakelijkerwijze van buitenaf of door een goddelijke daad behoeft te worden geleid. Het proces van de wording is begonnen als „vanzelf” en het gaat „vanzelf” verder. Het behoeft geen betoog dat deze konsekwente evolutionisten atheïsten zijn. Een christen moet onwillekeurig denken aan wat Paulus heeft geschreven over mensen, die de waarheid in ongerechtigheid ten onderhouden, daarom dat hetgeen van God gekend kan worden in hen openbaar is, want God heeft het hun geopenbaard. Want hetgeen van Hem niet gezien

kan worden, zijn eeuwige kracht en goddelijkheid, wordt sedert de schepping der wereld uit zijn werken met het verstand doorzien.

Naar onze mening is een theorie tot wetenschappelijke verklaring van het ontstaan van de aarde en van het heelal een onmogelijke zaak. Zo'n theorie zal nimmer kans van slagen hebben omdat de Oorsprong zich onttrekt aan wetenschappelijk onderzoek. Door het geloof verstaan wij dat de wereld door het Woord van God is tot stand gebracht, zodat het zichtbare niet ontstaan is uit het waarneembare. Niet door wetenschappelijk onderzoek komen we tot het verstaan dat de wereld door het Woord van God is tot stand gebracht. Evenmin komen we door wetenschappelijk onderzoek tot het verstaan dat de wereld niet door het Woord van God tot stand gebracht is. Die wetenschapsmensen, die van mening zijn dat op grond van wetenschappelijk onderzoek moet worden vastgesteld, dat God en Zijn Woord niets met ontstaan en wording van wereld en heelal te maken hebben, beweren meer dan zij kunnen waar maken. Zij gaan bij hun wetenschappelijk onderzoek uit van de aan hun wetenschappelijke werken ten grondslag liggende vóór-wetenschappelijke vóóronderstelling, dat God niet met de wording van wereld en heelal te maken heeft. Deze onderstelling is geen resultaat van wetenschappelijk onderzoek, maar een stelling die aan hun wetenschappelijk werken vóór af ging en er een **uitgangspunt** van vormde in plaats van een resultaat achteraf. Met het oog op deze stand van zaken sprak dr A. Kuyper op het eind van de vorige eeuw over het „evolutie-dogma”. Hij deed dat in zijn rede gehouden bij de overdracht van het rectoraat van de Vrije Universiteit op 22 oktober 1898. Onze negentiende eeuw sterft weg onder de hypnose van het evolutie-dogma. Dit was de eerste zin van deze rede. Van de hand van ds J. C. Janse van Velp is een brochure verschenen onder de titel „Tirannie van het Evolutionisme”.¹⁾ Het eerste hoofdstuk vangt aan met deze eerste zin van de rede van Kuyper uit 1898. Met de term „evolutionisme” wordt het evolutie-dogma bedoeld. Het **geloof** in het evolutie-proces dat het **geloof** in het woord der Schriften heeft vervangen.

De brochure is een enigszins nader uitgewerkte lezing, die ds Janse in 1969 heeft gehouden voor de jaarvergadering van de Vereniging van Gereformeerde Onderwijzers en Leraren in Nederland.²⁾ De schrijver spreekt in z'n „verantwoording” de wens uit dat de lezing moge aansporen tot een ernstig rekenen met de zakelijke mededelingen van de Schrift inzake schepping, zondeval, zondvloed en verdere oordeelsrampen en met het komend eindoordeel. In het eerste hoofdstuk geeft ds Janse duidelijke informatie inzake het standpunt van prof. Lever, de bioloog van de Vrije Universiteit en tevens van het standpunt van dr H. M. Kuitert, hoogleraar in de theologie aan dezelfde universiteit, met betrekking tot deze dingen. De theoloog ging zover dat hij schreef dat de kerk van alle eeuwen zich vergiste toen ze geloofde, dat het in Genesis ging over weergave van gebeurtenissen die werkelijk hebben plaats gehad. blz. 10. Mijns inziens een stelling die de eerste hoofdstukken van Genesis als openbaring volkomen uitgeschakeld heeft. Dat is kras voor een christen. Ik kan mij voorstellen dat christenen kunnen verschillen over de vraag wat het karakter is van de „weergave” van de gebeurtenissen in de eerste hoofdstukken van Genesis. Maar om

de stelling voor te staan dat het in Genesis niet gaat over de weergaven van gebeurtenissen die werkelijk hebben plaats gehad, gaat veel verder dan Berkouwers uitspraak ergens, dat de Schrift geen informatie zou geven. Berkouwer bedoelt waarschijnlijk geen vakwetenschappelijke informatie. Janse stelt daartegenover dat de Schrift zakelijke mededelingen geeft inzake schepping, zondeval, zondvloed en verdere oordeelsrampen. Ook inzake het komende eindoordeel.

Het komt me voor dat dit punt het eigenlijke punt is waarom de brochure wil draaien. Het komt mij ook voor dat wij hier bij het punt zijn waar de grenzen liggen tussen wat men in de vorige eeuw vrijzinnigheid noemde en schriftgelovigheid. Als men zegt van „Mozes” boeken, dat er geen relatie is tussen de inhoud ervan en de werkelijkheid, dan zegt men het natuurlijk ook van de andere profetische geschriften in het oude testament en van de evangelieën en van de geschriften van de apostelen. Men kan daar niet aan ontkomen. Als men zegt van bepaalde stukken uit de brief van Paulus aan de Romeinen bijvoorbeeld, dat de apostel dat nu wel zegt, maar — „ik denk daar anders over” — dan heeft men het geloof der christelijke kerk in het geopenbaarde Woord als een vergissing gebrandmerkt en dat niet alleen met betrekking tot Genesis, maar met betrekking tot de hele openbaring. Men moet niet wanen dat men Genesis kan isoleren in dit opzicht van het geheel der Schriften als de openbaring van de levende God.

Het opheffen van de relatie tussen de inhoud van het bijbelwoord en de werkelijkheid is essentieel breken met het geloof der christelijke kerk dat God zich heeft geopenbaard in het profetische woord dat zeer vast is.

Het evolutie-dogma raakt niet alleen de wording van de zogenaamde „stoffelijke” dingen, het raakt heel de christelijke levensvisie. Ds Janse heeft dit duidelijk gemaakt. Ik ben van mening dat hij daar goed n geslaagd is. Men kan op onderdelen van hem van mening verschillen terwijl men wat de zaak aangaat het helemaal met het eens is. Een geschrift dat de moeite waard is om bestudeerd te worden door allen die zich door het evolutie-dogma in het nauw gebracht gevoelen. Men behoeft niet z'n toevlucht te nemen tot anti-evolutionistische gedachten als die van katastrofisten. (De laatste van dezen is in onze eeuw Velikofski.) De evolutietheorie als wetenschappelijke verklaringstheorie voor de wording van wereld en heelal vertoont vele hiaten. Dit wordt van de zijde van sommige vakwetenschapsmensen op wetenschappelijke gronden duidelijk gesteld. Ik noem hier alleen de naam van dr G. A. Kerkut, hoogleraar in de fysiologie en de biochemie aan de universiteit van Southampton in Engeland. Kerkut heeft in zijn boek „Implications of Evolution”³⁾ gesteld dat in onze tijd de evolutietheorie de middeleeuwse kosmologie en het middeleeuwse bijgeloof heeft vervangen en dat in onze tijd deze theorie als de **erkende waarheid** wordt aanvaard. Vroeger, zo zegt hij, werden serieuze studenten in de natuurwetenschappen op een theologisch diët gezet. In geval van twijfel beriepen zij zich op theologische of kerkelijke autoriteiten. Hij schrijft dat de student van onze dagen geen haar beter is. Hij is nog steeds dezelfde werkezel die de opinies van anderen slikt. In dit opzicht verschilt hij geen jota van de student uit vroeger tijden, die zijn dogma's prevelde. De student van

Tegenwoordig komt het in de kerkelijke theologische wereld, veel meer op haten dan op liefhebben aan.

W. H. Gispen † 1934

onze dagen — aldus Kerkut — accepteert de evolutietheorie als een vaststaand feit en „bawt als een papagaai de opvattingen van de huidige aartsbisschop van de evolutie na”.

Janse bespreekt in zijn brochure enkele hiaten in de evolutietheorie zoals de kwestie van de mutaties. Hij geeft in het tweede hoofdstuk een beschrijving van de Opperste Wijsheid naar Spreuken 8 en volgt daarin het betreffende stuk van wijlen A. Janse in „Van de rechtvaardigen”, 2e dr. 1962. (Eerste druk 1931). In het derde hoofdstuk stelt hij de vraag aan de orde: wat is er gebeurd? en in het vierde en laatste hoofdstuk de vraag is er wel een opgaande lijn in de voortgang van aarde en mens zoals de evolutie-idee stelt?

J. Meester

¹⁾ J. C. Janse, **Tirannie van het Evolutionisme**. Uitg. stichting reformatische boeken. In samenwerking met firma Westdijk en Liebeek te Barendrecht; 1971. Prijs slechts f 3,50.

²⁾ Omstandigheden buiten toedoen van de redactie gelegen zijn de oorzaak dat dit geschrift zolang op aankondiging heeft moeten wachten. Ondergetekende staat daar helemaal buiten!

³⁾ Implications of Evolution, Pergamon Press. International Series of Monographs in Pure and Applied Biologie. Zoology Div. Vol. 4, Oxford, London etc.; repr. 1965. In hoofdstuk 10 concludeert dr Kerkut met betrekking tot de deugdelijkheid van de verschillende konsekwenties van de evolutietheorie dat de waarschijnlijkheid van de meeste onderstellingen nog steeds ontbreekt. Hij **beredeneert** dit dan ten aanzien van 7 van deze onderstellingen.

J. M.

Vroeger was „fietsen op zondag” in gereformeerde kring een heet hangijzer. Om van het autorijden maar te zwijgen. In verband met de „autoloze” zondag, wordt tegenwoordig reclame gemaakt voor fietsen op zondag. De groningse ekonoom prof. Pen verdedigde vorig jaar op een sociologencongres, dat de sociologen manipulatietechniekjes zouden moeten uitvinden om de mensen **uit** de auto en **op** de fiets te krijgen.

De meeste mensen vinden het heel begrijpelijk, dat het autorijden op zondag afgeremd moet worden. Als het maar niet te lang duurt. Maar ja, dat zal wel niet. Na verloop van tijd kunnen wij dus weer rustig onze gang gaan... Rustig? Nee, dat gaat niet meer!

Het gemotoriseerde verkeer levert een aanzienlijke bijdrage tot de vervuiling van het milieu. Het woord „vervuiling” moeten wij tamelijk ruim nemen. Het gaat niet alleen om de uitlaatgassen, die de natuur bederven en het leven van dieren en mensen bedreigen.

Steeds worden wegen verbreed en nieuwe aangelegd. Zeker in een klein en dichtbevolkt land als Nederland wordt het landschap hierdoor ernstig aangetast.

Terecht heeft prof. E. Schuurman onlangs op een congres van de Stichting Milieuzorg gepleit voor een auto-vrije-zondag. Zijn voorstel had niets met de lastige arabieren te maken, die aan hun oliekraan zitten te sleutelen. Hij wordt geïnspireerd door de bijbelse gedachte, dat niet alleen de mens, maar de hele schepping tijden nodig heeft om „op adem” te komen. Wij zijn in de westerse wereld bezig de natuur uit te buiten. Wij plegen rooibouw. De bijbel ziet de mens als rentmeester, die Gods schepping mag beheren en tot ontwikkeling mag brengen. De mens is tegenover zijn Opdrachtgeven verantwoording schuldig. Bovendien van de schepping, laat staan vernietigen, is ongeoorloofd.

Het is daarom geen wonder, dat de christelijke partijen in ons land het milieubeheer als één van de belangrijkste problemen van deze tijd zien. Dit is bij de PvdA, PPR en D'66 niet minder het geval.

In de bijbel wordt de natuur regelmatig in bescherming genomen. Bijv. wanneer het volk Israël oorlog voerde mocht het „het geboomte” niet vernietigen (Deut. 20:19). De dieren spelen zelfs zo'n belangrijke rol, dat Ninevé niet verwoest wordt vanwege o.a. het vele vee in de stad (Jona 4:11).

Er is veel te gemakkelijk en oppervlakkig omgesprongen met de gedachte dat de mens „de kroon der schepping” is en dat de planten en de dieren tot zijn beschikking staan. Eerbied voor de natuur en voor alle leven is een voorschrift van God. De bijbel neemt de natuur in bescherming. Juist in deze tijd, moet het tot ons doordringen, dat het milieubeheer één van de belangrijkste taken is. En er zal heel veel voor nodig zijn om dit op de juiste wijze aan te pakken. Ook zonden oliekrisis moet het pleidooi van Schuurman voor een auto-vrije-zonder oliekrisis moet het pleidooi gens is dit voorstel nog maar een heel klein begin, maar we moeten toch ergens beginnen.

De redactie kreeg enkele publikaties toegezonden, die betrekking hebben op de milieuverontreiniging en op de christelijke visie op de schepping en de plaats van de mens in de wereld.

Allereerst **dr M. Basilea Schlink, Milieubedreiging... leven of dood.** (Uitgave Stichting Vrienden Evangelische Marienschwesternschaft, Slotmansweg 8, Nijverdal) In deze brochure van 72 blz. biedt zij veel informatie over de ernst van het milieubedrijf: over de vis- en vogelsterfte; over verkeersagenten in Tokio, die na vier uur in het verkeer gestaan te hebben, naar het bureau moeten om zuurstof uit flessen te inhaleren; over rivieren als riolen; over vergiftiging door DDT en de daardoor ontstane ziekten (bloed-,

beender- en longkanker).

Het bijbelse „bekeert u”, wordt aan het eind van deze brochure uitgewerkt i.v.m. de bestrijding van de milieuverontreiniging. Soms lijkt het alsof bijbelse oproepen in de loop van de tijd steeds meer en klemmender betekenis krijgen. Dat trof mij vooral tijdens het lezen van „Milieuverontreiniging en de dood van de mens” van **F. A. Schaeffer.** (Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam 1973. 109 blz. f 7,90)

Schaeffer hekelt een christenheid, dat zijn oorsprong en de Schrift niet meer verstaat. Ook moderne theologieën neemt hij onder de loep, omdat zij de mens doen ontsporen. De schrijver wil zijn lezer leren met welke houding een christen in deze wereld moet staan. Hij schrijft dit alles onder het devies van Romeinen 8: de schepping lijdt door onze schuld en ziet met reikhalzend verlangen uit naar het openbaar worden van de zonen Gods.

Dit boek van Schaeffer over de milieuverontreiniging is eigenlijk een vervolg van een reeds eerder door hem geschreven boek „de dood over de stad” (Uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam 1971).

Een bezwaar tegen het schrijven van Schaeffer is, dat hij wel eens te gladjes over problemen heen glijdt. Het voordeel is natuurlijk dat hij een grote lezerskring kan bereiken en daar gaat het hem om.

Schaeffer, de man van L'ABRI, Zwitserland, is iemand die er blijk van geeft zijn tijd te verstaan. Hij schrijft niet over abstracte beginselen, maar spreekt al schrijvende de mens van de tijd aan; een mens die vaak in diepe geestelijke nood zit en wiens diepste vragen onbeantwoord blijven. Kunstenaars geven daar blijk van. Ook Nevil Shute in haar boek „On the Beach” en Huizenga in zijn „geschonden wereld”. Zij allen schetsen een wereld waarin bommen vallen en dreigen te vallen, de verkeerslichten doen het nog, de reclamelampen flitsen en de motoren draaien nog, maar de geest is geweken. De mens heet immers mens, maar hij is naar zichzelf op zoek en naar zijn plaats in deze wereld. Hij weet niet meer waar hij vandaan komt en waar hij naar toe gaat. Het milieu wordt verpest. Waar haalt de moderne mens de geestelijke spankracht vandaan om in het proces van zelfbezinning zichzelf weer te ontdekken en zijn taak te zien in het zo urgente probleem van het milieubeheer.

De grootste verdienste van Schaeffer is m.i. dat hij als christen niet alleen zijn tijd begrijpt, maar dat hij steeds weer in gesprek is en blijft met niet-christenen. Hij spreekt „de man zonder bijbel” aan. Hij heeft wat te zeggen!

H. E. S. W.

C. VEENHOF - KAMPEN

gemeenten schuiven wij daarbij niets in de schoenen. Een van de leiders, ds Van Dijk van Amersfoort, erkende zelf, dat de gemeenten nogal sterk bij Israël „betrokken zijn”. En dat is zo. Wij herinneren maar weer aan het bijkans gevleugelde woord van de heer Aantjes: ons hart is bij Israël.

Wij hebben dit weekeinde nagedacht over de vraag, hoe het komt, dat „de kerken”, dat wil zeggen degenen, die voor de boodschappen, verklaringen, statements enz. zorgen, die zij op naam van de kerken schrijven, toch tot deze opmerkelijke eenzijdigheid zijn gekomen. Terwijl zij anders héél gauw en héél beslist zijn met hun mening. Over alles, wat in Zuid-Amerika, in Noord-Amerika, in Afrika en in Australië gebeurt. Toen John Kennedy, die zij intussen ná zijn dood min of meer hebben gecanoniseerd, Rusland voor de keus stelde: oorlog of ophouden met het nestelen in Cuba voor de deur van Amerika, toen wisten de leiders van de Wereldraad de volgende morgen onmiddellijk, dat de kerk tegen Kennedy moest protesteren. En zo zijn er meer krasse voorbeelden te noemen.

Maar toen Israël in een strijd op leven en dood was gewikkeld, toen wisten dezelfde weleerwaarde heren het opeens niet meer.

Hoe kwam dat zo? Wij menen het antwoord heel goed te weten.

In al die andere oordeelvellingen ging **het om politieke uitspraken**, alléén maar politieke uitspraken, gebaseerd op een stevig of ook wel wrak bouwsel van politieke informatie en opvattingen.

Maar als iemand „namens de kerken” over Israël en zijn strijd om het land der vaderen wil oordelen, **dan kan hij niet om de Bijbel heen.** En dus raakt hij in verlegenheid. En weet niet meer, wat hij zeggen moet. Hij kan nog wel zeggen, dat hij het niet mooi vindt, dat de Arabieren juist op de Grote Verzoendag aanvielen. En ook wel, dat Israël nu eindelijk eens een veilige vrede zou moeten hebben. Maar dat leest de gemeente ook wel in De Telegraaf of Het Parool of in andere kranten uit Amsterdam. Daar is een boodschap van de kerken in dit geval niet voor nodig. De gemeente zou wel graag willen horen, hoe het gehele verschijnsel en het vraagstuk Israël moet worden gezien bij het licht van de Heilige Schrift. Zij

zou wel eens een goede „verkondiging” willen horen op de basis van een drietal zeer ter zake doende hoofdstukken uit de brief van Paulus aan de Romeinen. In enkele gemeenten is dat inderdaad gebeurd, in een preek. En wij hebben respect voor een prediker, die dat opbrengt. Maar wij begrijpen best, dat zulks voor hen, die door de kerken speciaal zijn afgezonderd, om periodiek iets te zeggen over alles, wat er tussen Kaap Hoorn en de Beringstraat gebeurt, voor zulk een studie niet de aangewezen autoriteiten zijn. En omdat zij nu eenmaal, hoe lastig dat ook moge zijn, bij het spreken over Israël niet om de Bijbel heen kunnen, zijn zij voor ditmaal, maar ook alléén voor ditmaal, maar ondergedoken in de neutraliteit.

Nu laat ik volgen een paar uitspraken van de bekende theoloog en zendingsman Prof. dr H. Kraemer. Ze werden geschreven in de bezettingstijd. Onder het oog van de Duitsers. Toen de Jodenvervolging begon. Hij deed het met het risico van het leven, op zijn minst van het concentratiekamp. Hier is het eerste:

„Nu het Joden-vraagstuk een brandend-actueel vraagstuk in het leven van vele volken is, gebeurt er iets zeer opmerkenwaardigs. Het plaatst ineens ieder mens en iedere samenhangende mensengroep vlak voor de fundamenteelste vraag die gesteld kan worden. Als een pistool op de borst richt zich tot ieder mens en tot iedere mensengroep, die haar eenheid in een zeker geestelijk beginsel vindt, de vraag **naar het gehalte en de inhoud van zijn geestelijke geloofsbrieven.**”

Wanneer op drastische wijze de plaats en het recht der Joden te midden der volken aan de orde wordt gesteld, blijkt — let op dit merkwaardige! — ieder onmiddellijk en onontkoombaar aangestaard te worden door de vraag naar wat hij zelf in diepste instantie geestelijk is en wenst te zijn. Zeker, ook het sociologische probleem, dat de Joden door hun inwonen bij andere volken belichamen, komt hier aan de orde, maar ieder van ons komt toch vóór alles te staan voor de vraag naar de zin en het doel van zijn leven en met het leven, de vraag naar zijn diepste levensfundament en zijn hoogste doelwit. Men kan nog het beste zeggen — want daarom wentelen al die vragen — ieder staat ineens voor de allesbepalende levensvraag: wie is God? Wie is Uw God? ...

Wanneer dit gevraagd-worden naar gehalte en inhoud van de geestelijke geloofsbrieven iedereen geldt, dan geldt dit zeer gebiedend de Christen en de Christelijke Kerk. Wij volstaan met hier vast te stellen dat, wanneer het Joodse volk uiterlijk en innerlijk deerlijk wordt aangevochten, de Christelijke Kerk en de individuele Christen voor dit volk hebben te staan in woord en daad. De Kerken hebben, door haar woord hierin met onmiskenbare duidelijkheid te spreken, aan haar leden de enige weg gewezen, die voor de Christen begaanbaar is. Geen Kerk en geen Christen mag dit echter doen zonder dat zij zich tevens weet te liggen onder de last van een tweevoudige schuld. Ten eerste de zware schuld dat de Christelijke Kerk zelve meer dan eens in het verleden lijden en diepe nood over het Joodse volk heeft gebracht. Ten tweede, de niet minder zware schuld, dat de Christelijke Kerk in het verleden en heden menigmaal totaal blind is geweest voor het raadsel van het Joodse volk, voor het goddelijk mysterie dat achter en in het bestaan van dit volk ligt. Wij Christenen van de huidige dag staan allen schuldig aan dit laatste. De gebeurtenissen, die wij thans beleven, zijn een oproep Gods om van blind ziende te worden.”

Hierna gaf Kraemer een aangrijpende, magistrale uiteenzetting van Rom. IX-XI. Die beëindigde hij met deze woorden:

Persschouw

■ Kerk en Israël

Er is onder de Christenen in ons land grote onzekerheid ten aanzien van de houding die zij ten opzichte van het Joodse volk, naar uitwijzen van het Evangelie, behoren aan te nemen. Ik wees daar verleden week reeds op. En in de kranten van de laatste dagen is dat nog weer duidelijker geworden. Ik wil daarom hier een paar uitspraken daarover opnemen die ons wellicht in deze verder kunnen helpen.

Het eerste is uit het Friesch Dagblad. Er stond boven „Verlegenheid”. Hier volgt het.

Verleden week heeft een inzender uit Zeist in een ingezonden stuk in ons blad zijn grote verwondering te kennen gegeven over de z.i. zonderlinge preek, die hij over het belagde Israël had moeten aanhoren. Het méést zonderlinge van die preek was de erkenning, dat deze bedienaar van het Goddelijk Woord naar eigen erkentenis eigenlijk helemaal niets over Israël te zeggen had. Iets dat hout snijdt wel te verstaan in een préék. Dit geval staat niet op zich zelf. Toen de oproep van „de kerken” werd gepubliceerd, om giften te zenden voor de hulp aan Israëlsche en Arabische slachtoffers, voegde een van de kerkelijke leiders daaraan toe, dat het voor de kerk **onbelangrijk** is, wie de schuldige is. Wie de aanvaller is. Wie het recht aan zijn zijde heeft. De kerk helpt overal, waar nood is, en daarmee uit.

Wij hebben ons verwonderd over deze opmerkelijke „neutraliteit” van de zijde van kerkelijke leiders. De

„Lees en Versta”

Denkt u aan het bestellen van de brochure over de brief aan de Galaten van ds Amelink! Alle bestellingen per giro op no. 575663 ten name van G. de Kruijf, Troelstralaan 252 te Utrecht.

Prijs per ex. f 1,75; per 5 ex. f 7,50; per 10 ex. f 14,—; per 20 ex. f 27,—. Elke volgende 10 ex. f 13,50 meer.

„Romeinen 9-11 zeggen ons twee dingen. Het eerste is: God, de levende God, die geen offerande, maar gerechtigheid eist, is de enige Heer, de enige Machthebber der geschiedenis. Hij en Zijn Woord kunnen ons alleen leren welke de normen van ons denken en handelen moeten zijn. Het tweede luidt: God, de Heer der geschiedenis, ook van onze hedendaagse geschiedenis, heeft Zijn bedoeling met het volk der Joden, dat trots verharding en verwerping Zijn uitverkoren volk blijft en onmisbaar is in de ontknoping van Zijn heilseconomie der toekomst. Als een teken Gods verkeert dat volk onder ons in al zijn raadselachtigheid. Als een teken, Gods hebben wij Christen het te eerbiedigen en ermee om te gaan.”

Kerknieuws

Adressen — W. ten Hove, scriba Geref. Kerk Zalk en Veecaten, Stuurmansweg 12, 's-Heerenbroek, post Zwolle, tel. 05205-272.
Wormer, scriba: J. P. Wijnands, Dorpsstraat 150; penningmeester der diakenen, J. de Best, Tuinstraat 26.

Nieuws uit breder kring

Israël — De generale synode van de gereformeerde kerken (syn.) heeft er niet toe kunnen besluiten zich op krachtige wijze op te stellen achter Israël. De synode-reaktie op de brief van twee opperrabbijnen en drie rabbijnen om zich voor Israël uit te spreken, werd zeer verschillend ontvangen. De synode verklaarde, dat zij „vanuit het geloof in de God van Abraham, van Izak en van Jakob haar verbondenheid met het joodse volk uitspreekt en dat de synode geschokt is door het feit, dat de oorlog begonnen is op het moment, dat Israël weerloos was doordat iedereen vanwege de Grote verzoendag zich van werk- en beroepsactiviteiten onthield”.

Baptisten — De unie van baptistengemeenten heeft bij koninklijk besluit toestemming gekregen om een bijzondere leerstoel voor baptistica (een samenvatting van alles wat met het baptisme te maken heeft) te stichten aan de rijksuniversiteit te Utrecht.

Korea — In een uit Zuid-Korea gesmokkeld dokument vragen christenen in dat land dringend om solidariteit, voorbede en verdere christelijke steun tegen de toenemende politieke en geestelijke onvrijheid in Zuid-Korea. De vroegere orde, die rustte op wetgeving en traditie, is verstoord door het huidige bewind, dat zich bedient van bedreiging en bruut

geweld, aldus de briefschrijvers. Gewetens- en geloofsvrijheid worden onderdrukt.

Joegoslavië — De Joegoslavische r.k. bisschoppenkonferentie heeft bij de regering van Joegoslavië voorstellen ingediend voor wijzigingen in de nieuwe grondwet van het land. De bisschoppen vragen gelijkstelling van gelovigen en atheïsten, zowel wat betreft hun plichten als hun rechten als staatsburger. De bisschoppen noemen het ontoelaatbaar, dat de school als instrument van het atheïsme gebruikt wordt. Dit is diskriminerend voor de ouders, die hun kinderen volgens hun godsdienstige overtuiging willen opvoeden. Ook eisen de bisschoppen de vrijheid om kerkelijke gebouwen te mogen oprichten, omdat de gelovigen zich anders tweederangsburgers voelen.

Roemenië — In feite is het theologisch onderwijs in Roemenië in handen van Dr Karel Rapp. Hij heet de plaatsvervanger van de erkende theoloog Dr Herman Binder, een in Oost-Europa veel geciteerd nieuw-testamenticus. Richard Wurmbrand schrijft over Dr Rapp in zijn boekje „Wurmbrandbrieven”: „Wat te zeggen over Dr Rapp, die iedereen als verrader kent en die leert, dat God Zich driemaal heeft geopenbaard: in Mozes, in Jezus en in Marx”. Sinds kort doceert Dr Rapp lutherse systematische theologie en belijdenisgeschriften. In feite is bovengenoemde docent baas over de 150 in Cluj studerende protestantse studenten en geeft hij leiding aan de marxistische oriëntering van alle studenten, die zijn kolleges volgen.

Uitnodiging aan allen die pas in Utrecht op kamers zijn komen wonen...

In de maand november is er elke donderdagavond vanaf 8 uur gelegenheid koffie te drinken in het zgn. Jeugdhonk van de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 165 te Utrecht. Wij heten een ieder, die wat meer kontakten wil leggen of zomaar z'n kamer een avondje wil ontvluchten van harte welkom op deze koffiebar, die, per maand wisselend, op woensdag of donderdag geopend is. Tevens wijzen we op de mogelijkheid het Mededelingenblad van de gemeente toegestuurd te krijgen, waardoor je op de hoogte blijft van alle activiteiten die plaats vinden. Dit laatste geldt dus juist voor hen, die geen lid zijn van de Utrechtse gemeente! Heb je belangstelling, kom dan eens langs; heb je behoefte aan meer informatie, voor inlichtingen kun je terecht bij: Carolien Bakker, M. H. Trompstraat 30, tel. 716257. Jan Stoel, Corn. Evertsenstraat 3, tel. 715871. Ria Kapteyn, Mauritsstraat 1, tel. 515648. Predikanten, ouderlingen en anderen, geeft u dit bericht door aan belanghebbenden!!

Rustig en vredig ontslapen mijn vrouw, onze moeder en grootmoeder

Elisabeth Roosendaal-van den Heuvel

op de leeftijd van 54 jaar.

Door Gods genade heeft zij mogen zeggen, haar tot heil en ons ten troost: „Zie het Lam Gods die ook mijn zonden heeft weggenomen.”

Arnhem: T. Roosendaal
Perth, (W.A.): H. Smith-Rosendaal
B. Smith
Launcheston, (Tas.): M. Roosendaal-Pough
M. Pough
Lobith: C. Staal-Rosendaal
J. Staal
Amrsfoort: John Roosendaal
Arnhem: Patricia Roosendaal
Michael Roosendaal
en kleinkinderen

Arnhem, 2 november 1973
Sweerts de Landasstraat 39

De begrafenis heeft plaats gehad op woensdag 7 november op de algemene begraafplaats „Moscowa” te Arnhem.

KROMMENIE School met de Bijbel

Wij vragen voor zo spoedig mogelijke in diensttreding op onze 10-klassige basisschool

een onderwijzer

- bevoegd voor j en r
- werkend in een jong team
- modern gebouw (laagbouw)
- moderne leer- en hulpmiddelen
- medewerking wordt verleend voor het verkrijgen van woonruimte

Krommenie ligt aan de rand van de Zaanstreek met goede verbindingen naar Zaandam, Amsterdam en Alkmaar, in een landelijke omgeving met veel recreatiemogelijkheden: watersport, strand en duinen, etc.

Sollicitaties te richten aan het secretariaat van onze vereniging: Whitestraat 28, Krommenie. Inl. bij het Hoofd der School: J. T. Nachbar, Heiligeweg 150, Krommenie, tel. 075-83770; tel. school 075-82294.

Binnenkort verschijnt:

in de reeks
De Voorzeide Leer
over
DE HEILIGE SCHRIFT:

Ds C. Vonk,
RICHTEREN

Intekenprijs tot 31 december 1973 f 29,50, daarna f 35,—.

Gaarne zenden wij U een volledig prospectus over deze unieke Schriftverklaring!

Firma
Wesdijk, Liebeek en Hooijmeijer
Singel 55 — Postbus 2.
Barendrecht.

Bijbelstudie ? Noodzakelijk !
Zo schrijft Prof. C. Veenhof.
Zie Opbouw van 26 oktober.

DE EEUWIGHEID
door
H. W. den Haring

De bijbelse betekenis ervan leidt tot opzienbarende en bevrijdende ontdekkingen.

Comité:
De Waarheid der Schriften.
Rotterdam. Tel. 010-652972.
Giro 346974. Prijs f 1,90.

Drukkerij »Steenbergen«

★
Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

**Plaats uw
familieberichten
in dit blad**

Redactieleden

Ds H. Amelink
Ds G. Janssen
Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Prof. C. Veenhof
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,
Lekdijk 82 b,
Langerak (Z.-H.)
Tel. 0 1843 - 232

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 20,— per jaar
f 10,50 per halfjaar
f 5,50 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Rotterdamse Rijweg
174, Rotterdam-8
Tel. 010 - 153535
Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

eo de eo evangelische omroep

- Dat betekent:**
- ★ De stem van het Evangelie in de ether
 - ★ Honderdduizenden horen en zien het Evangeliewoord
 - ★ Profetische belichting op het wereldgebeuren
 - ★ Bijbelse normen bij voortschrijdende normloosheid
 - ★ Christelijke hulpverlening metterdaad
 - ★ Concrete en duidelijke Evangelieverkondiging
-en nog veel meer!

Blijft U niet langer toeschouwer, maar helpt U mee de stem van de Evangelische Omroep te versterken.

Wij maken het U nu erg gemakkelijk!

Als U zich nu abonneert op „Visie”, ons programmablad, dan sturen wij U ons blad **tot eind 1973 gratis** toe. Uw abonnementsgeld gaat dan per 1 januari 1974 in. Dat is gauw verdiend!

Even de bon invullen en **ZONDER POSTZEGEL OPSTUREN** aan: EO, Antwoordnr. 80, Hilversum

Hierlangs afknippen

Bon

naam:

adres:

woonplaats: gironr.:

Wenst per kwartaal/half jaar/per jaar te betalen*)

Is wel/geen contribuant voor f 5,- per jaar*)

Wil wel/niet materiaal ontvangen om ook andere abonneés te winnen*)

*) doorhalen wat niet van toepassing is.

Opsturen in open envelop
aan:

Evangelische Omroep,
Antwoord nummer 80,
Hilversum